

פרפראות לחכמה

ביאורים נחמדים ופירושים יקרים
על פסוקי
אשת חיל

אשר הכין ופעל
האי חסידא קדישא ופרישא
מרא דארעא דישראל
כמוה"ר ישראל יעקב אלגאזי זיע"א
ראשון לציון ואב"ד בעיה"ק ירושלים ת"ו
וממייסדי בית המדרש "בית אל"
יכב"ץ

בינ"ו עמ"י עש"ו

פרפראות לחכמה

ביאורים נחמדים ופירושים יקרים

על פסוקי

אשת חיל

אשר הכין ופעל

האי חסידא קדישא ופרישא

מרא דארעא דישראל

כמוה"ר ישראל יעקב אלגאזי זיע"א

ראשון לציון, אב"ד ר"מ ור"מ בעיה"ק ירושלים תובב"א

וממייסדי בית המדרש לחכמי המקובלים "בית אל" יכב"ץ

מחבר הספרים: ארעא דרבנן, שמע יעקב, שארית יעקב,

שלמי צבור, שלמי חגיגה, אמת ליעקב, נאות יעקב ועוד

נערך ונסדר מחדש

בתוספת הדגשות ופיסוק

מקורות ומראי מקומות

מנאי זעירא דמן חבריא

חננאל עבאדי יצ"ו

כסלו תשפ"ג לפ"ק

פרפראות לחכמה
ביאור על פסוקי "אשת חיל"
למוהר"ר ישראל יעקב אלגאזי זיע"א

כל הזכויות שמורות

ניתן להעתיק ולצלם בדמותו כצלמו
ללא מטרות רווח ומסחר

ניתן להשיג אצל:

חננאל עבאדי הי"ו

פלאפון: 050-414-8546

דוא"ל: a0504148546@gmail.com

תיקונים הארות והערות יתקבלו בברכה

אודה ה' מאוד בפי ובתוך רבים אהללנו, על שזיכני להעלות על משב'ח הדפוס, את הפירוש על **אשת חיל** להרב הגדול חסידא קדישא לישראל רבי **יעקב ישראל אלגאזי זי"ע**, א, בעל **שלמי צבור** ו**שאר ספרים**. כן יעזרנו השי"ת הלאה להוציא לאור בהוד והדר את תורתם של רבותינו הקדושים, אכ"ר.

רבים האריכו על תולדות המחבר, הלא בספרתם¹, וכאן נכתוב בקצירת האומר ממשי.

רבינו נולד בערך בשנת הת"מ באיזמיר, לאביו הג"ר **יום טוב ב"ר אברהם ב"ר ניסים שלמה אלגאזי זצ"ל**. שם קנה תורה אצל רבי **חיים אבולעפיא זצ"ל** בעל עין החיים, ורבי **יצחק הכהן זצ"ל** בעל **בתי כהונה**. עלה לארץ ישראל בערך בשנת תצ"ז, ונמנה בין חכמי ירושלים. שם כיהן כדיין בבית דינו של רבי **אליעזר נחום זצ"ל** בעל **חזון נחום**. וכראש ישיבת "נוה שלום - ברית אברהם". וכן היה ממייסדי ישיבת המקובלים "בית אל" תככ"ץ. ובסוף ימיו נתמנה לאב"ד ירושלים ולראשון לציון. רבינו נתבקש ביישיבה של מעלה בי' תמוז תקט"ז, ומנוחתו כבוד בחלקת החסידים שבהר הזיתים. מחיבוריו: **אמת ליעקב**, **ארעא דרבנן**, **קהלת יעקב**, **נאות יעקב**, **שלמי צבור**, **שלמי חגיגה**, **שמע יעקב** - **שארית יעקב**, ועוד.

נביא כאן מה שכתב עליו ג"ע **החיד"א זצ"ל** בספרו **שם הגדולים** (חלק גדולים - מערכת י אות תטו): מהר"ר **ישראל יעקב אלגאזי** - הרב החסיד אב"ד ור"מ בעה"ק ירושלים ת"ו. חיבר **שמע יעקב**, **שארית יעקב**, **נאות יעקב** מדרושים נחמדים ומתוקים, ושז"ת בתחילת נאות יעקב. **ארעא דרבנן**, **אמת ליעקב**. ועוד לו הרבה חבורים בכ"י ביד הקדש בן יא"ר הרב המופלא ח"ק אב"ד ור"מ בעה"ק ירושלים ת"ו. ונדפס ספר **גט מקושר** להרב בנו נר"ו בספר **נאות יעקב הנזכר**. והרב מהר"י ז"ל הנזכר מר אביו היה נכדו של הרב הגדול מהר"ש אלגאזי בעל יבין שמועה וכו'.

עוד כתב שם (מערכת גדולים מערכת ש אות כג): ובן נכדו הרב החסיד אב"ד ור"מ בעה"ק ירושלים מהר"י אלגאזי הרב המחבר **שמע יעקב**, **שארית יעקב**, **נאות יעקב**, **אמת ליעקב**. ועוד לו חיבורים הרבה זלה"ה.

¹ עיין לדוגמא בראש ספר "שלמי צבור" שעי"י חברת אהבת שלום, הראשונים לציון (מעמוד ק' ואילך).

פירושי האחרונים על אשת חיל

הנה כמו שמצאנו לרבינו המחבר שכתב חיבור מיוחד על אשת חיל, כן מצאנו לכמה וכמה מרבתינו האחרונים נ"ע, שכתבו פירושים מיוחדים על אשת חיל, וכמו שכתב רבינו המחבר בתחילת חיבורו: "אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה וגו'. ידוע הוא דתילי תילים אמרו המפרשים בפסוקים האלו".

להלן נמנה כמה מהם ובפרט את החיבורים של רבני **משפחת אלגאזי**² לדורותיהם.

א. רבי יוסף **בנבנשתי די שיגוביא** זצ"ל, כתב כמה פירושים על אשת חיל, ונדפסו בספר **דובב שפתי ישנים** (מדף כב ע"א).

ב. רבי **משה אלגאזי** זצ"ל, כתב כמה פירושים על אשת חיל, וגם הם נדפסו בספר **דובב שפתי ישנים** (מדף קיז ע"א).

ג. זקיניו של רבינו המחבר, רבינו **יוסף חזן** זצ"ל בספרו **עין יוסף** פרשת חיי שרה (דרוש ה', מג ע"ב - מז ע"א), כתב פירוש על כל האשת חיל, ורבינו הרבה להשתמש בפירוש זה, כמו שנכתוב לקמן.

רבי שלמה ניסים אלגאזי זצ"ל, כתב כמה וכמה פירושים על אשת חיל.

ד. בספרו **רצוף אהבה** מסכת סוטה (דף ג ע"ב) - למעלת הזיווג.

ה. ובמסכת סנהדרין (דף כא ע"ב) - למעלת התורה.

ו. עוד כתב פירוש על אשת חיל בספרו **שמע שלמה**³ פרשת חיי שרה (יז ע"ב - כ ע"א בדפו"ר), ממנו מרבה הרב המחבר להביא על פני כל החיבור.

ז. רבי **שמשון חיים נחמני** זצ"ל, בספרו **זרע שמשון** בראש פרשת חיי שרה (דף כג כד בדפו"ר), גם כן כותב ביאור על כל אשת חיל⁴.

² רבים מהפירושים המוזכרים כאן הוהדרו מחדש על ידי "מכון המלך שלמה" בקונטרס "אשת חיל", ירושלים תשע"ד.

³ ובראש הפירוש ההוא (יז ע"ב) מציין הרב המחבר לפירושו על אשת חיל שכתב בספרו **רצוף אהבה** המוזכרים לעיל.

⁴ ומועניינת העובדה, שהרבה מהמחברים קבעו את פירושיהם לאשת חיל, דוקא בפרשת חיי שרה, בה מוזכר מיתת שרה אמנו.

ח. הרב המחבר בספרו **שארית יעקב** (פרשת ראה דרוש א' - קכ קכא) כותב פירוש על כמה פסוקים מאשת חיל, ומזכיר דבר אחד (לפחות) שכתב בחיבור הזה⁵, והוא פירוש ששמע בשם מהר"י איסקאפה בעל ראש יוסף, על פסוק (תהלים מה, יד) ממשבצות זהב לבושה.

ט. בנו של הרב המחבר מהרי"ט **אלגאזי** זצ"ל, גם כן כתב פירוש על אשת חיל בספרו **יום טוב דרבנן**, הנדפס בסוף ספרו **קדושת יום טוב** (מדף פד ע"א ואילך), ומביא שם כמה וכמה פירושים משם אביו הרב המחבר זצ"ל.

י. יש שהגדילו לעשות וכתבו ספר שלם על פסוקי אשת חיל.

י. רבי **אברהם יגל** זצ"ל כתב פירוש בשם **"אשת חיל"**, ונציה שס"ו.

יא. רבי **יצחק עטיה** זצ"ל מחו"ר אר"ץ טוב'ה, כתב פירוש בשם **"אשת חיל"**, ליוורנו תקפ"א⁶.

לאחרונה (ירושלים תשע"ה) הוציאו "חברת אהבת שלום", כמה מפירושי רבני משפחת בירדוגו לדורותיה על אשת חיל⁷, ואלו הן:

יב. **ראש משבי"ר** לרבי **משה בירדוגו** זצ"ל, מכתב יד.

יג. **משנה למלך** לרבי **מרדכי בירדוגו** זצ"ל, מכתב יד.

יד. רב **פנינים** לרבי **רפאל בירדוגו** זצ"ל, תש"ל.

פירוש זה נדפס לראשונה בירושלים תרס"ג בסוף ספר **פלא יועץ** (חלק ב'), מדף קב ע"א עד דף קז ע"ב, סמוך ונראה לפירוש מהרח"ו על ה' מגילות, מדף צה ע"א עד דף קא ע"ב. ושוב נדפסו החיבורים הנ"ל במהדורת צילום ע"י "חברת אהבת שלום", ירושלים תשמ"ב ותשס"א, בסוף ספר עץ הדעת טוב חלק ב' למהרח"ו זיע"א.

⁵ בד"ה או אפשר עוז (עמוד לד).

⁶ וכן מצינו לרבי **משה אלבלידה** זצ"ל, שליקט וכתב כעין מדרש על אשת חיל, בשם **"מדרש אשת חיל"**. נדפס בספר מצפונות יהודי תימן (עמודים 206 - 222).

⁷ ובמבוא שם ציינו לעוד כמה וכמה פירושים על אשת חיל, ע"ש.

ובעזרת השי"ת בס"ד מרובה זוכים אנחנו כעת לההדירו מחדש, בסדר חדש, בתוספת פיסוק והדגשות, והוספת מקורות ומראי מקומות. וממש פנים חדשות באו לכאן, כיאה וכראוי לתורת רבינו המחבר זצוק"ל, והי רצון שיהיה מליץ יושר עלינו ועל כל הנלווים אלינו, ועל כל כלל ישראל, אכי"ר.

בסוף ספר **עין הדעת טוב** חלק ב' שיצא ע"י חברת אהבת שלום, כתוב כך: "פירוש זה נדפס בירושלים נספח לספר אחד אשר לא נודע לנו שמו, ומצאנו רק עלים בודדים אלו, הכוללים מדף צ"ה עד דף ק"א פירוש הרח"ו ז"ל הנזכר. ומדף ק"ב עד דף ק"ז קונטרס קטן בשם "פרפראות לחכמה" ביאורים לספר משלי מהגאון כמוהר"ר **יום טוב אלגאזי** ז"ל, וראינו לנכון לצרף כאן גם חידושי מהריט"א ז"ל, כדי שלא יהיה לקט זה שכחה".

וכפי הנראה הקדמה זו היא מעורכי הספר, ונפלו בה כמה וכמה טעויות, כאשר נבאר לפנינו.

ראשית, הספר שלקוח ממנו דפים אלו, הוא ספר **פלא יועץ** שנדפס בירושלים **תרס"ג** כאמור, וכמו שיוכל לראות בבירור כל מעיין בספר הנ"ל⁸.

וכפי שכותבים עורכי הספר הנ"ל, לא הגיע אליהם כל הספר [פלא יועץ] בשלימות, אלא רק הדפים האחרונים מפירוש מהרח"ו ופירוש הרב אלגאזי. ובשל כך גרם הדבר לכמה וכמה טעויות⁹ כאשר נבאר. אבל על זאת חייבים אנחנו להודות לעורכים הנ"ל, שיתכן מאוד שאם הם לא היו מדפיסים את זה שוב, כמעט היה החיבור נשכח מלב, והיה נאבד בתהום הנשייה.

⁸ ויש להעיר, איך לא ידעו מהו הספר הזה, והרי הגרימ"ה שליט"א בהקדמתו לספר הזה ממש, עין הדעת טוב ח"ב, כותב זאת מפורש בהקדמתו (עמודים 9-10).

⁹ ויכיר בעליל שהדפיסוהו כדמותו כצלמו ולא עיינו בגוף החיבור כדבעי, ואילו היו מעיינים בו היו יכולים לעמוד על חלק מטעויותיהם.

יחוס החיבור בטעות לרבי יום טוב אלגאזי זיע"א, וקביעת האמת שהוא לאביו רבי יעקב ישראל אלגאזי זיע"א

בתוך דבריהם כתבו העורכים הנ"ל, שהחיבור הוא לרבי יום טוב אלגאזי ז"ל¹⁰. ובאמת רבים טעו בכך, וזאת מפני שבתחילת החיבור (בדף קב ע"א) נכתב בטעות: "פרפראות לחכמה מאת הרה"ג המפורסם בדורו רש"ל כמהר"י אלגאזי זלה"ה".

אבל באמת זה אינו, שהרי בסוף החיבור כתב המחבר בפירוש: "נשלמה פרשת אשת חיל שבח לאל יתברך. וחידשתיה אני הצעיר הכותב, יעקב בן לאדוני **אבי יום טוב אלגאזי נר"ו**. בשנת הת"מ בחודש אייר סדר קדושים תהיו. וה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן כן יהי רצון".

הרי להדיא שכותב המחבר את שמו, הכי קרא שמו **יעקב**, ולא **יום טוב** כדברי העורכים הנ"ל.

וכן בדף השער של ספר **פלא יועץ הנ"ל**, כתוב לאמר: "וראה זה חדש, שחברנו ב' כת"י אשר השגנו אותם מבית אוצר הספרים אשר למעלת הרב המובהק זר"ק¹¹ כמהר"ר **יצחק גאנץ** הי"ו. פירוש על ה' מגילות על דרך הפשט, מאת הרב המקובל האלקי מ"ר מוהרר"ו זלה"ה, ואיזה פרפראות לחכמה, הרב הגדול, המפורסם בדורו ראשון לציון, כמהר"י **אלגאזי זלה"ה**, אשר יצא מוניטין שלו בספריו הקדושים, ותן לחכם ויחכם".

הרי להדיא, שכאן כתבו כהוגן **כמהר"י אלגאזי ולא מהר"י אלגאזי**¹². וכאמור, העורכים הנ"ל כתבו מפורש שלא ראו את תחילת הספר.

¹⁰ וכן כתבו גם במפתחות הספר - "פרפראות לחכמה למהר"י אלגאזי", וכן כתב הגרימ"ה שליט"א בהקדמה לספר אשת חיל עם ביאור רבני משפחת בירדוגו (כדברי פתיחה עמוד 10): "דומה לזה, הוא פירוש המופלא של המהר"י אלגאזי, שחיבר פירוש מיוחד שלא נודע לרבים, על מקראות האשת חיל", ועוד שם במבוא (הערה 1).

¹¹ ר"ת זרע קודש, או זרע קדושים.

¹² והעירוני, שמי שיש לו עין חדה יבחין, שגם בתחילת החיבור כתוב מהר"י במרכאות לפני האות י', ולא מהר"י, כשהמרכאות לפני האות האחרונה כמקובל. ויש בזה חיזוק, שבמקור היה צריך להיות 'מהר"י' בלבד, אך בטעות נוספה אות ט', מעין טעות הדומות וכיוצ"ב.

ואף שאין צריך לפנינו, נוסיף עוד סיוע לכך. שהרי המחבר מזכיר בפירושו¹³ את רבי אליהו הכהן בברכת החיים, וכפי הנראה כוונתו לרבי אליהו הכהן האיתמרי מאיזמיר, בעל השבט מוסר זיע"א, ואם המחבר הוא רבי יום טוב אלגאזי, דבר זה לא יתכן, שהרי מהרי"ט אלגאזי נולד כשנתיים בלבד (תפ"ז), טרם פטירתו של השבט מוסר (תפ"ט).

ועוד סיוע כעין זה, ממה שמביא המחבר¹⁴ שמועה בשם בעל ראש יוסף, ואותה שמועה ממש כותב מוה"ר יעקב אלגאזי בספרו שארית יעקב¹⁵.

על מה נסוב החיבור, והאם נדפס כולו

העורכים הנ"ל, כתבו שהחיבור הוא "ביאורים על ספר משלי", וטענתם זו נבעה ככל הנראה ממה שבכותרות העמודים כתבו המדפיסים "משלי", אבל אין לפנינו אלא פירוש על פסוקי "אשת חיל" בלבד, ולא על שאר ספר משלי.

וכמו שכתב המחבר להדיא בסוף הפירוש: "נשלמה פרשת אשת חיל שבח לאל יתברך. וחדשתיה אני הצעיר הכותב, יעקב בן לאדוני אבי יום טוב אלגאזי נר"ו. בשנת הת"מ בחודש אייר סדר קדושים תהיו. וה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן כן יהי רצון", הרי להדיא, שהפירוש הוא רק על אשת חיל ולא על כל ספר משלי.

וכאן המקום לומר, שכפי הנראה, חיבור זה לא נדפס בשלימות, והיה בו עוד תוספת על הנדפס, שהרי הרב המחבר כותב¹⁶: "ובפסוק הזה כיוונתי בההשקפה הראשונה, עם מה שכתבתי בספר הזה דף ח'... שעם זה פירש הרב בעל ברכת אברהם, הפסוק (תהלים קיב, ט) פזר נתן לאביונים. ... ופירש שם עם זה, כמו שכתבתי לעיל... ועיין שם שהארכתי".

¹³ ד"ה אמנם שמעתי (עמוד יז).

¹⁴ ד"ה או אפשר עוז (עמוד לד).

¹⁵ פרשת ראה (דף קכא ע"ב).

¹⁶ ד"ה ובפסוק הזה כיוונתי (עמוד כט).

ודברים אלו לא נמצאים לפנינו לעיל, ואולי כתב הרב פירוש גם על ספר תהלים או חלקים ממנו, כי הרי הפירוש הזה הוא על פסוק מספר תהלים¹⁷.

שם החיבור

עוד כתבו העורכים הנ"ל, ששם הקונטרס "**פרפראות לחכמה**"¹⁸, ואת זה קבעו ככל הנראה מפני שכך ראו בתחילת הפירוש בדף קז ע"א שכתבו המדפיסים: "**פרפראות לחכמה** מאת הרה"ג המפורסם בדורו רש"ל כמהר"ט אלגאזי זלה"ה", וחשבו שהכוונה ששם החיבור הוא פרפראות לחכמה.

אבל כשמעיינים בדף השער (שכאמור לא היה לפני העורכים הנ"ל), שבו כתבו המדפיסים: "**ואיזה פרפראות לחכמה**, מאת הרב הגדול, המפורסם בדורו ראשון לציון, כמוהר"י אלגאזי זלה"ה, אשר יצא מוניטין שלו בספריו הקדושים, ותן להכם ויחכם". נראה להדיא שלא היתה כלל כוונתם לקרוא שם לחיבור, אלא כוונתם היתה לומר שהם מדפיסים כאן כמה פרפראות לחכמה חידושים וביאורים. אלא שבתחילת החיבור נקטו לשון קצרה, וכתבו רק "פרפראות לחכמה", וכך נוצר שם הספר בטעות¹⁹.

וכסיוע לדברים הנ"ל ניתן לומר, שבקונטרס היחידי (מט ע"ב - מדות טובות אות י) כשמביא מדברי המחבר, לא מזכיר ששם החיבור הוא פרפראות לחכמה, וזה מהטעם שכתבנו, שגם הוא הבין שאין זה שם הספר כנ"ל²⁰.

¹⁷ ואף שבסוף החיבור כותב המחבר "**פרשת אשת חיל**", וכן נראה מתחילת החיבור, שהוא מיוחד דוקא על אשת חיל, יתכן שהיו עוד פתיחות וחתומות מעין אלו גם לפני כן, מאידך, ממה שפותח המחבר בתיבות "משלי סימן (ל"ז) [ל"א]", אפשר ללמוד שכנראה זהו חלק מחיבור על התנ"ך או כיוצא ב.

¹⁸ וכן כתבו גם במפתחות הספר - "**פרפראות לחכמה למהר"ט אלגאזי**". ויש להעיר, שבתולדות המחבר שבראש ספר שלמי צבור (מהדורת אהבת שלום עמוד 21 - מאת ש. אריאל), במנין ספרי המחבר, כתוב כך: "**פרפראות לחכמה** דרוש על פרק אשת חיל שבמפר משלי, נדפס תחת שם זה בסוף ספר פלא יועץ ח"א י-ם דפוס צוקרמן", ואף שלגבי יחוס הספר למחבר אכן כיוון לאמת, לגבי שמו אין זה נכון, ולא התכוונו המדפיסים כלל לקרוא שם לחיבור זה כנ"ל.

¹⁹ ולעת עתה, מכיון שלא ידענו איך קרא לו המחבר, ויתכן שגם לא נתן לו שם כלל, השארנו את השם "פרפראות לחכמה", ובפרט שכבר הורגלו מחברי הספרים לקרוא לו כך.

²⁰ ומה שכותב שם, "ומה מאוד עלץ לבי בה", בראותי תנא דמסייע לי, ששוב ראיתי בספר פלא יועץ ח"ב דף ק"א ע"ב", מסתבר מאוד שלא התכוין לומר שהדברים הם מהפלא יועץ, אלא מורה מקום הוא היכן נדפסו הדברים, ותו לא.

שנת כתיבת החיבור

בסוף הפירוש כתב הרב המחבר: "נשלמה פרשת אשת חיל שבח לאל יתברך. וחידשתיה אני הצעיר הכותב, יעקב בן לאדוני אבי יום טוב אלגאזי נר"ו. בשנת ת"מ בחדש אייר סדר קדושים תהיו. וה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן כן יהי רצון".

אמנם נראה ברור שיש כאן טעות סופר בשנה, וכמו שנבאר.

א. המחבר רבי יעקב אלגאזי זצ"ל, נולד סביבות שנת ת"מ, כמו שכתבו כותבי תולדותיו²¹. ואם כן לא יתכן שחיבר את החיבור בשנה זו.

ב. המחבר מזכיר שלש פעמים²² את חיבור זקינו מהר"ר יוסף חזן זצ"ל 'עין יוסף'. ובעוד כמה וכמה מקומות, מבסס את פירושו וקושיותיו על הדברים בחיבור הנ"ל, ומכנהו 'המפרשים' - 'הקשו כל המפרשים', או 'כל המפרשים נדחקו', וכיוצא בזה.

והחיבור 'עין יוסף' נדפס בשנת 'תהל"ה לכל חסידיו' - ת"מ ככתוב בשער הספר. ובזמן הזה היה המחבר חי, כמכונה שם בראש הספר בברכת החיים נר"ו. ואילו בחיבור שלפנינו²³ מזכירו רבינו בברכת המתים ז"ל.

אמנם לא יאחר החיבור משנת תצ"ז, שאז הוסיפו לרבינו את השם **ישראל**²⁴. כי הרי בסוף החיבור כותב רבינו המחבר: "וחידשתיה אני הצעיר הכותב, יעקב בן לאדוני אבי יום טוב אלגאזי נר"ו". הרי שכתב רק את שמו יעקב בלבד, ואם כן נראה ודאי שנכתב לפני שנת תצ"ז.

ויתכן אף שהוא מוקדם יותר משנת תפ"ז, שהרי מזכיר את אביו בתואר נר"ו, ואביו נפטר בשנת תפ"ז²⁵. אלא שיש לדחות, שמה שכתב נר"ו קאי על עצמו ולא

²¹ עיין הראשונים לציון (עמוד ק').

²² בד"ה או ירצה בטח בה לב בעלה (עמוד כג), ובד"ה אבל הרב (עמוד כה), ובד"ה או אפשר עוז (עמוד לד), ושם אף מציין את הדף של הספר.

²³ בד"ה או ירצה בטח בה לב בעלה (עמוד כג),

²⁴ הראשונים לציון שם.

²⁵ כן כתבו בספר אמת ליעקב בהוצאת בית אהרן וישראל (עמוד יא הערה 4), משם מהר"י שגפר ז"ל, שראה מצבתו.

על אביו. וכבר ידועה מחלוקת מרן והרמ"א בזה, כמבואר בחו"מ (סימן מט סעיף ו, ובש"ך שם ס"ק יד)²⁶.

וכן לא יוקדם החיבור משנת תנ"ח-ת"ס, שאז נפטר זקינו העין יוסף²⁷, שהרי מזכירו בברכת המתים וזכרונו לברכה, כנ"ל.

מזמור לתודה

כאן המקום להודות בראש ובראשונה לבורא עולם, שהגיעני עד הלום, וזיכני לישב באהלה של תורה, מנעורי ועד עתה, ולהדיר מחדש פירוש זה.

כמו כן תודתי נתונה לידידי הרה"ג אשר חיים איפרגן שליט"א, ולידידי הרה"ג אלישע חן שליט"א, שעזרוני רבות בהגהת ובעריכת החיבור, ובלעדיהם לא הייתי מגיע עד הלום.

חיבור זה יוצא לאור מחדש, לכבוד לידת בתי שתחיה, בכ"ג כסלו תשפ"ג לפ"ק, ויהי רצון שאני ונו"ב אשר שלי ושלכם שלה הוא. נזכה לגדלה לתורה ולמצוות לחופה ולמעשים טובים, מתוך נחת ושלוה בעושר ובאושר כל ימי חיינו. וזכות המחבר וצוק"ל תעמוד לנו, שלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו וזרע זרענו עד עולם, אכ"ר.

החפץ למען צדקו
יגדיל תורה ויהדי"ר
זעירא דמן חבריא
חננאל עבאדי יצ"ו

²⁶ ועיין בארוכה בספר הדר יעקב (חו" סימן ו).

²⁷ קובץ בית אהרן וישראל (שנה ו', גליון לב עמוד ז).

ספר

פלא יועץ חלק ב.

עצה טובה קט"ל רבי. רבי שנה ופירש איווהי י"ך ישרה לסור סמוקשי
מאת אשר המה לבעל פעור נצמדים :

ברברים ערבים ומתוקים כל ח"ך שטועמו אומר לי סס ח"י דמולא ביה
חבו ממתקים וכולו מחמדים :

דברים המצודקים יוצאים מעמקא דליבא דרחמנא בעי והמה יורדים חדרי
בטן ומוזהב ומפז רב נחמדים :

פעולת דודש טוב לעמו רב צדק מידה בק"ק סליסמרה יע"א, עיר קטנה
ואנשיה סגולת חסדים :

ה"ה הרב הגדול חסידא קדישא ופדישא כבוד מורינו הרב

רבי **אריעזר פאפו** זצוק"ל

נדרם בפעם השלישית בהגהה מדויקת ע"י השותפים כה"ר **יעקב** במוה"ר
חננא נ"י, ומז"ה **אליהו** במוה"ר **שלום מושיא שוילי** נ"י.

וראה זה חדש שחברנו ב' כת"י אשר השגנו אותם מבית אוצר הס' אשר
למע' הר' המו' זר"ק במוה"ר יצחק גאגין הי"ו, פי' על ה' מנילות
ע"ד הפשט מאת הרב המקובל האלקי מ"ר **מוהר"ח** זלה"ה ואיות פרפראות
לחכמה מאת הרב"ג המפורסם בדורו רש"ל **במוה"ר** **אלגאזי** זלה"ה
אשר יצא מוניטין שלו בס' הק' ותן לחכם ויחכם.

נדרם

פעה"ק **ירושלם** תובכ"א

בדפוס החדש שמואל הלוי צוקערמאן הי"ו

פרפראות לחכמה

מאת הר"ה הג' המפורסם בדורו רש"ל במהר"ט אלגאזי זל"ה

משגי סי' ל"ז אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה וגו' ידוע הוא דחילי חילים אמרו המפרשים בפסוקים האלו ולהרב מר זקני עטרת ראשינו זוק"ל ראיתי שכחב בספר שמע שלמה ענין ע"ד שאמרו חז"ל גבי יקרה היא מפנינים מכ"ג שנכנס לפנים ואמרו בגמרא בת כהן לישראל או קוברת או קוברתו או מביאתו לידי עניות או אלמנה או נרושה וזרע אין לה וגו' והו' אשת חיל שהיא האשה שקנה האדם חיל ממון על ידה ע"ד וישראל עושה חיל זו האשה שיעשה חיל בנים ובנות על ידה מדע לך מי ימצא אותו האדם שרחוק מפנינים דהיינו שיתרחק מכהנים וזהו ורחוק מפנינים מכרה לשון קנייה כמו שפי' הראב"ד וכו' יעו"ש והוא כפתור ופרח:

ואנ"י ועירא דמן חברייה בהתאבק בעפרות רגליו יראה לומר עם מה שכחב הרמב"ם ו"ל פ"א מהלכות אישות וז"ל קודם מתן תורה היה אדם פונש ואשה בשוק אם ראה הוא והיא לישא אותה מכניסה לתוך ביתו וצועלה בינו לבין עצמו וזהו ל"ו לאשה כיון שנחכה תורה נטעו ישראל שאם ירלה האיש לישא אשה יקנה אותה בפני עדים וארז"ל וכו' וכתב עוד לקמן ובא' מגו' דברים אשר האשה נקנית בבסק או בשער או בביאה וכו' וכפ"ג כתב עוד שם ואמרו חכמים לקוחים אלו יהיו בבסק שג' נחתי כסף השדה קח ממני וגו' ואם קידש בביאה מכין אותו מכת מדרות שלא יהיו ישראל פרוצים ע"כ וזה אפשר רמז שפ"ה הוא אמר אשת חיל מי ימצא כלומר קודם מתן תורה לא מבעיא אלא היה מוצא אשה דבעלמא אם היה רוצה הוא והיא שיא אותה מכניסה וכו' אלא אפי' לאשת חיל מי שהיה מוצא היה מכניסה וזהו אשת חיל מי שהיה רוצה ימצא אפי' בשוק ומכניסה אמנם אחר מ"ח ורחוק מלעשות כן משום שהמלוה היא שהיה מפנינים מכרה קניינה כפי' הראב"ד ע:

במה בה לב בעלה ושלל לא יהסר וגו' מר זקני הרב כתב ג"כ שם ענין חסוד יע"ש ולעניותי אפשר לומר עם מה ששמעתי בפסוק דמלכים סי' ד' מלכים ב' באומה האשה מכני בניה הנביאים לעקה אל אלישע ויאמר לבי שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך כלים רקים אל תמעיטו וגו'

דראי להבין מאי כוונתו באומרו אל תמעיטו דמאי קאמר וזכרתי אני הכותב דמימי קדם הייתי שומע אני כונת אל תמעיטו לפי מה שאיתא ביומא דאין הברכה שורה בדבר המנוי וזהו מה שזוהיר כאן אלישע לאשה הזאת שכשהולך לשאול משכניהם שלא יזכור במגין השאלה לאמר יש לכם ד' או ה' כלים משום שאין הברכה שורה בדבר המנוי וזש"ה שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך והשאלה יהיה כן חייכם שתמנו לי כלים ריקים אל תמעיטו ע"י שאמרת במגין לאמר שאלו שם ד' או ה' כלים כי אין הברכה שורה בדבר המנוי כי אם שאלי לך סחם כלים רקים לא במגין ובזה מיושב מה שיש לדקדק דכפל הדברים מכלים רקים כי כבר אמר לה לבא שאלי לך כלים מן החוץ ולמאי חזר לומר כלים רקים האם לומר שלא יקחם מלאים נחית לאשמועינן והכי תיסק אדעתא שיקחם מלאים ומי

משלי

דהיינו תלמידיו דכיון דהיו תלמידיו של ר' עקיבא אף נקראים תלמידים ויאשרו מסבת בעלה ויהללה דאמר עלי ושלכם שלה הוא ושכרם. או ראה לומר ויאשרו תלמידים 'אין כיון אשורי כלומר דמדחשו לה על ידי אשורות שנתנו בנוסף להשליכה ומיד בעלה ויהללה ואמר עלי ושלכם שלה הוא וכו' :

א אפסר שאמרו בגמרא רוב הבנים דומים לאחי האם ו"ש קמו בניה ויאשרו שיאלו לדיקים ויאשרו כולם באומרם שגם אחיה ובית אביה היו לדיקים גמורים שהם לא הטירום ומקימת בניה ידעו גמי שאחיה היו לדיקים ואינה בזה האשה האף ממשיכה הדיוטות שער השחא בעלה שהיה יודע באביה ובאחיה ויהללה ולא היו מאמינים כי לא ראו בעיניהם וכשקמו בניה ויאשרו וכו' ודוק :

ובנגד זה אמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על כולנה וכו' כלומר רבות בנות עשו עמלן שהיו בנות איש חיל ורוב פעלים ומי יודע אם היה אמת או לא ולזה אמר ואת עלית על כולנה כי הראיה מקימת קימת שום בזה הדור מבניך ורוב הבנים דומים לאחי האם והאחים למדו מאביה מעשה אבות יעשו בניהם וזהו ואת עלית לזרה בלא ראיית בני משפחך וכו' ודוק :

שקר החן והכל היופי אשה יראת ה' היא תהלל וכו' הקב"ה כל המפרשים והכל הכתוב מ"ש לזרה ורבקה ורחל שהיו יפות תואר ואיך אמר שקר החן והכל היופי ומאלי אשה יראת ה' וכו' ולעניותי אפשר לומר דכאן ראה לשבחה גודל נדקתה כמחמת אהבה בתורה וסילך בעלה לבית המדרש כדי שלא יפחה לבבו של בעל בתורה ויפיה עשתה היא בעלמה שקר החן והכל היופי ומתנגה ולבשה בלויי סחבים וכיון שראה קן בעלה הבין אמונתה וידע שהוא אשה יראת ה' ומיד בעלה הולך ורוך לבית המדרש לעסוק בתורה והיא תהלל בפני החכמים שמספר בשבחה בעלה ואומר אמונתה להם שתתנגה היא בודיה כדי שיבא לבה"מ והחכמים תחזקו ידברו להש"י תגו לה מפרה ידיה וכו' ודוק. בשלמה פ' אשת חיל שבה לאל יתברך ויחידשתי אני העיר הכותב יעקב בלא"ה יוס טוב אלגאזי נר"ו בשנת ה'ת"מ בחודש אייר סדר קדושים תהיו וכו' יראה נפלאות מתורתו אכ"ר :

פרפראות לחכמה

מאת הרב הגדול המפורסם בדורו, ראשון לציון

כמה"ר יעקב^א אלגאזי ולה"ה

משלי סימן (ל"ז) [ל"א וי-לא]. [פסוק י'] אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מכרה וגו'. ידוע הוא דתילי תילים אמרו המפרשים בפסוקים האלו. ולהרב מר זקני עטרת ראשינו זצוק"ל^ב, ראיתי שכתב בספר שמע שלמה [פרשת חיי שרה - יז ע"ב בדפו"ר, ד"ה וחז"ל דרשן] [לבאר ה] ענין. על דרך שאמרו חז"ל [הוריות יג ע"א] גבי יקרה היא מפנינים [משלי ג, טו], מכהן גדול שנכנס לפנים. ואמרו בגמרא [פסחים מט ע"א] בת כהן לישראל, או קוברה או קוברתו, או מביאתו לידי עניות, או אלמנה או גרושה וזרע אין לה וגו' [ע"פ ויקרא כב, יג]. וזהו אשת חיל, שהיא האשה שקנה האדם חיל - ממון על ידה. על דרך וישראל עושה חיל [במדבר כד, יח] זו האשה שיעשה חיל בנים ובנות על ידה. תדע לך מי ימצא, אותו האדם שרחוק מפנינים, דהיינו שיתרחק מכהנים. וזהו ורחוק מפנינים מכרה לשון קנייה, כמו שפירש (הראב"ד) [הראב"ע] [כאן] וכו', יעויין שם. והוא כפתור ופרח.

ואני זעירא דמן חברייא, בהתאבק בעפרות רגליו. יראה לומר עם מה שכתב הרמב"ם ז"ל פ"א מהלכות אישות [ה"א], וזה לשונו: קודם מתן תורה, היה אדם פוגש אשה בשוק, אם רצה הוא והיא לישא אותה, מכניסה לתוך ביתו ובוועלה בינו לבין עצמו, ותהי לו לאשה. כיון שננתנה תורה, נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה, יקנה אותה בפני עדים. (וארז"ל) [שנאמר] וכו', וכתב עוד לקמן [ה"ב]: ובאחד משלשה דברים (אשר) האשה נקנית, בכסף או

^א בדפו"ר כתוב: **כמהרי"ט**, אולם עיין במבוא שהוכחנו שזה טעות סופר, וצ"ל: **כמהרי"י**.

^ב רבי שלמה אלגאזי זצ"ל, בנו רבי אברהם בנו רבי יוס טוב בנו רבי ישראל יעקב - המחבר.

בשטר או בביאה וכו', ובפ"ג [הלכה ככא] כתב עוד שם: ואמרו חכמים, לקוחים אלו יהיו בכסף. שנאמר [בראשית כג, יג] נתתי כסף השדה קח ממני וגו'. ואם קידש בביאה, מכין אותו מכת מרדות, שלא יהיו ישראל פרוצים, עד כאן. וזה אפשר רמז שלמה ע"ה. הוא אמר: **אשת חיל מי ימצא - כלומר קודם מתן תורה לא מבעיא, אלא היה מוצא אשה. אם היה רוצה הוא והיא שישא אותה, מכניסה וכו'. אלא אפילו לאשת חיל, מי שהיה מוצא היה מכניסה. וזהו אשת חיל, מי שהיה רוצה, ימצא אפילו בשוק ומכניסה. אמנם אחר מתן תורה, ורחוק מלעשות כן. משום שהמצוה היא, שיהיה מופנינים מברה - קניינה, כפירוש הראב"ע [כאן].**

[פסוק יא] **במה בה לב בעלה, ושלל לא יחסר וגו' -** מר זקני הרב כתב גם כן שם ענין חשוב, יעויין שם. ולעניותי אפשר לומר, עם מה ששמעתי בפסוק[ים] **דמלכים סימן ד' [א-ג], מלכים ב'.** באותה האשה מנשי בני הנביאים, צעקה אל אלישע, ויאמר לך שאלי לך כלים מן החוץ, מאת כל שכניך, כלים רקים אל תמעיטי וגו'.

דראוי להבין, מאי כוונתו באומרו אל תמעיטי, דמאי קאמר. וזכורני אני הכותב, דמימי קדם הייתי שומע אני כונת אל תמעיטי, לפי מה שאיתא (ביומא) [בתענית] [נח ע"ב] דאין הברכה שורה בדבר המנוי. וזהו מה שמזהיר כאן אלישע לאשה הזאת, (שכשהולך) [שכשהולכת] לשאול משכיניה, שלא (יזכור) [תזכור] במנין השאלה לאמר, יש לכם ארבעה או חמשה כלים. משום שאין הברכה שורה בדבר המנוי. וזהו שאמר הכתוב, שאלי לך כלים מן החוץ מאת כל שכניך. והשאלה (יהיה) [תהיה] כן: חייכם (שתמנו) [שתתנו] לי כלים ריקים. אל תמעיטי, על ידי שאמרת במנין לאמר, שאלו שם ארבעה או חמשה כלים, כי אין הברכה שורה בדבר המנוי. כי אם שאלי לך סתם כלים רקים, לא במנין. ובזה מיושב מה שיש לדקדק, דכפל הדברים מכלים רקים. כי כבר אמר לה (לבא) [לכי] שאלי לך כלים מן החוץ, ולמאי חזר לומר כלים רקים. האם לומר שלא (יקחם) [תקחם] מלאים נחית לאשמועינן. והכי תיסק

אדעתא (שיקחם) [שתקחם] מלאים, ומי יתן לה מלאים. אלא שהוצרך לחזור לומר כלים רקים, שלא (יאמר) [תאמר] במנין כנזכר, ודוק.

אמנם שמעתי דהכונה (הוא) [היא] כן. להזהירה שלא (יעשה) [תעשה] כדרך הנשים, שכשהולכות לשאול, אומרים לא יש לכם הדבר הזה לשאול לי. וכיון שמתחלת המשאלת בלא, כן היא תשיב אמריה, לא יש לי. וזהו שאמר - לכי שאלי לך וגו' מאת כל שכניך כלים רקים, כלומר תשאול תנו לי כלים רקים, שאני (צריך) [צריכה] אותם ואביאם. ואל תמעיטי - באומרך לא יש לכם כלים רקים לשאול לי. שאף היא תשיב אמריה באומרה לא יש, ומה גם כי את(ה) מחסרת הברכה מביתה, שאמר[ה] לא יש וכו' כנזכר, והוא נכון.³ וכמדומה לי ששמעתיהו ממנהר"ר אליהו הכהן הי"ו.⁴ ובזה יובן כאן, ההבטחה שהיה לבעלה היא, שלא יבא לידי עניות, כי אם לעולם ברכה בביתו יהיה. וזהו שאמר בטח בה לב בעלה - שלא יבא לידי דוחק, כי יש מעלה אחת לאשה הזאת בה. אם בעלה שואל לה, יש שלל בבית וכיוצא - לא יחסר. כלומר שאינה אומרת לא יש. וזהו לא יחסר. (להבעל) [שהבעל] בלבבו יבין כוונתה, שעושה כן שלא למעט הברכה, ויקנה הצריך. וזו היא הבטחה (שבעל) [לבעל] האשת חיל הזאת, שלעולם ישכון ברכה עם ביתו, ודוק.

[פסוק י] או אפשר לומר בפסוק אשת חיל מי ימצא ורחוק מפנינים מברה וגו', כי הענין שכתבתי לעיל אינו כל כך טוב. אבל האמת יורה דרכו, דהכונה יהיה כלפי מה שאיתא בסוטה פרק ראשון [ב ע"א]: אמר שמואל בר יצחק כי פתח ריש לקיש בסוטה אמר הכי. אין (מזמינין) [מזווגין] לו לאדם אשה, אלא לפי מעשיו. שנאמר [תהלים קכה, ג] כי לא ינוח שבט הרשע, על גורל הצדיקים וגו'. איני והאמר רב יהודה אמר רב ארבעים יום קודם יצירת הולד, בת קול

³ עיין בקונטרס היחיילי (מט ע"ב - מדות טובות אות י) שהביא את דברי רבינו הללו, והאריך בענין זה.

⁴ נראה שהכוונה לרבי אליהו הכהן האיתמרי מאיזמיר, בעל השבט מוסר וש"ס. - ומסתבר ששמע זאת רבינו המחבר בזמן היותו באיזמיר (עיין הראשונים לציון עמוד ק).

יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. לא קשיא, הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני, עד כאן. ופירש רש"י ז"ל [מד"ה מזווגין]: (לא) [אין מזווגין] לפי מעשיו, צדקת לצדיק ופרוצה לפרוץ וכו'. איני, (מיל הזיווג, כי ישמעו וזכותו יבא מקדם יצירתו, שאין נודע שמו וזכותו, שב"ה הים את זוגו) [מי הוי זיווג לפי רשעו וזכותו, והא מקודם יצירתו שאין נודע רשעו וזכותו, מכריזין את זוגו], וכו'. הא בזיווג ראשון, בזיווג ראשון לפי מזלו, וזיווג שני לפי מעשיו. וקשה לזווגן, לפי שאינה בת זוגו, וכו'. ואפשר שזאת כונת הפסוק, ואמר - אשת חיל מי ימצא, כלומר מי הוא המוציא אותה (שיהיה) [שתהיה] אשת חיל. כי בודאי המוציא אותה הוא לפי מעשיו. ולרשע (פרוצופת) [פרוצה] לפי מעשיו, כי לא ינוח שבט הרשע על זגורו [תהלים קכה, ג]. והשתא נתקשה שלמה ע"ה, הקושיא עצמה שהקשו בגמרא מדרב יהירה. (ו) [ד] ארבעים יום קודם יצירה, (אומר) בת קול יוצאת ואומרת בת פלוני לפלוני. דנראה דאין הדבר תלוי מרשעו או מזכותו, דהא מקודם יצירתו אין נודע רשעו וזכותו, ומכריזים את זוגו כדפירש רש"י ז"ל. [ה] הוא אמר, כי אשת חיל מי ימצא - (ו) כלומר כי בודאי המוצא יהיה לפי מעשיו, כמו ששיערנו לעיל. ולנו נראה דהוא לפי מעשיו, ולכן השיב הטעם שפתיו, התשובה שהשיבו ממנה בגמרה, הא בזיווג ראשון הא בזיווג שני. באומרו - ורחוק מפנינים מכרה (באומרו) [כלומר] שהזיווג השני שהוא לפי מעשיו, הוא רחוק מפנינים מכרה. פירוש מכרה - לזווגה. והא שאמרתי אשת חיל מי ימצא דצריך לפי מעשיו, אמרתי בזיווג שני. דהוא רחוק מפנינים מכרה - דהיינו שמוכרה על ידי הזיווג זה, כמו פירוש הראב"ע [כאן]: מכרה - קניינא. ובהא קאמרת - אשת חיל מי ימצא בזיווג שני. ברם הא דאמרת בת קול יוצאת [ואומרת] בת פלוני לפלוני, הוא בזיווג ראשון. ולא קשיא מדי, ודוק.

[י - יד] או ירצה, עם מה שכתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות פרק י"ב [הלכה כא], וזה לשונו: הרי שעמדה בדין, ופסקו לה מזונות ומכרו בית דין ונתנו לה. או שמכרה היא לעצמה, ובא הבעל ואמר הנחתי לה מזונות. הרי זו נשבעת וכו'. ועוד כתב שם [הלכה כב]: הרי שלא תבעה ולא לותה ולא מכרה, אלא דחקה עצמה ועשתה ואכלה, אין לה כלום וכו'.

וזהו שאמר שלמה המלך ע"ה. **אשת חיל מי ימצא** - מי הוא היכול למצוא, ומה היא מעלתה. כי גם [כין] ילך בעלה למדינת הים, והיא אינה גרג[ר]נית למכור ולאכול פרנסת[ה]. כי גם - ורחוק מפנינים מכרה. ולכן לא אמר - מקחה, כדהקשו המפרשים [זהר ח"ג מב ע"ב], אלא מכרה. שאינה מוכרת מביתה לאכול. וכמו כן במח בה לב בעלה - וההבטחה היא - שהשלל לא יחסר - כלומר כי היא רחוקה מלמכור. וכמו כן - במח בה בעלה - שלא (ימכור) [תמכור] כתגרניות לפרנסת[ה], כי ושלל לא יחסר. וזהו גמול טו"ב ולא רע כל ימי חייה - לבעלה, האשת חיל הזאת. והשתא אמר גם כן, כיון שהיא - רחוק מפנינים מכרה - היאך יהיה פרנסת[ה]. ולזה השיב - דרשה צמר ופשתים - כלומר היא דחקה עצמה, ולא תבעה ולא לותה ולא מכרה. ודרשה צמר ופשתים ועשתה ואכלה. ולא אמר[ה], מה לה לעשות ולדחוק בעצמה לדרוש צמר ופשתים. כיון שאחר זמן שיבא (בהלה) [בעלה], אין לה כלום. כדכתב הרמב"ם ז"ל: אין לה כלום אם דחקה וכו' ועשתה ואכלה. אלא אף על פי כן - ותעש בחפץ כפיה. ואם תאמר שלא יספיק לה מזונותיה ממעשה ידיה. (ו)לכן אמר - היתה כאניות סוחר ממרחק תביא לחמה - כלומר (ש)ראה מעשה ידיה הרבים. שהמעות ממעשה ידיה שעושה בביתה, היא מניח[ה] (אותה) [אותם] לקרן. ולאכול - היתה כאניות סוחר, וממרחק תביא לחמה. ואם כן, איך אני יכול לומר שאינו מספיק לה ממעשה ידיה לאכול. מאחר כי יש לה קרן מונח בזוית והלחם ממרחק היא לוהה. והיא אמצעה כדי שבאותם המעות שהי[ת]ה קונה למאכלה במעות בידים, היא מרווחת באותם המעות. ומהריוח פורעת מה שלוה ממרחק. וזהו היתה כאניות סוחר וכו'.

[יא, יג יד] או אפשר לומר ממרחק תביא לחמה. עם הדין שכתב שם בפרק הנזכר [הלכה כ] הרב ז"ל, וזה לשונו: הבעל שאמר לאשתו בשעה שהלך, (טול) [טלי] מעשה ידיך במזונותיך, אין לה מזונות. שאילו לא רצתה בדבר זה, ולא סמכה דעתה, היה לה לתובעו או לומר לו אין מעשה ידי מספיקין לי וכו'.

וזאת כונת שבח שלמה המלך ע"ה לאשת חיל. ואמר - דרשה צמר ופשתים - כלומר ראה שבח האשת חיל הזאת. שאם בעלה היה הולך למדינת הים, ואמר לה (טול) [טלי] מעשה ידיך במזונותיך, ה[י]נתה דורשה צמר ופשתים ולא ה[י]נתה אומר[ת] [ש]אין מעשה ידיה מספקין לה. כי אם - ותעש בחפץ כפיה. ולא ה[י]נתה [ה] (מחליק) [מחליטה] לומר שאינו מספיק לה, כי אם בחפץ גמור. זאת ועוד אחרת, כי אף על פי שאמר לה בעלה (טול) [טלי] מעשה ידיך במזונותיך, אף על פי כן - היתה כאניות סוחר, ממרחק תביא לחמה. כלומר כי מעשה ידיה ה[י]נתה שומרת לבעלה, והיא ממרחק תביא לחמה, על ידי אמצעות וחכמות, למען לא יחסר מעשה ידיה לבעלה, קרן מונח בזוית. וזהו מה שאמר נמי - בטח בה לב בעלה. וההבטחה שיש בה היא, שכל כך צדקת היא, כי אף על פי שמצוה לה מעשה ידיה במזונותיך, ושיחסר ממנו מה שהיה נוטל ממעשה ידיה. אף על פי כן הבעל הוא מובטח בה. כי היא צדקת גדולה, כי ושלל לא יחסר. כלומר מה שהי[ת]ה עושה (ונותן) [ונותנת] לו שלל או מעות, לא יחסר. כי היא - ממרחק תביא לחמה. ואורחא (שהיה נותן) [שהיתה נותנת] מעשה ידיה לבעלה, הלך ושוב, ודוק.

[יגיד] או יראה ממרחק תביא לחמה וגו' - ויהיה על דרך שפירשו המפרשים [עין יוסף, פרשת חיי שרה, דרוש ה - מד ע"א] בפסוק דרשה צמר ופשתים ותעש וגו'. והכונה הוא, עם מה שכתב הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות אשות [הלכה א], וזה לשונו: מציאת האשה וכו' הכל כמנהג המדינה. מקום שדרכן לארוג אורגת, לרקום ורקמת, לטוות צמר או פשתים טווה. ואם לא היה דרך נשי העיר לעשות כל המלאכות [ה]אלו, אינו כופה אלא לטוות צמר בלבד. שהפשתן מזיק את הפה ואת השפתים וכו'. וזהו שאמר - דרשה צמר - דהיינו כמי שהיא חייבת. ופשתים - שאף על פי שאינה חייבת שמזיק שפתים, אף על פי כן ופשתים נמי. ויען זהו בחפץ [כפיה] [כפיה], שאינה חייבת, יביא חפצה ליתן ריווח לבעלה, ואף על פי שמזיקה וכו'.

^ה כעין זה כתב בספר עין המים, (דרוש לו - דף עב ע"ב, ד"ה והנה) ע"ש.

על דרך זה נבוא כאן לעניינינו. והוא, כי (סתם) [כתב] הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות פרק י"ב [הלכה ו] וזה לשונו: כמה מזונות פוסקים לה לאשה. פוסקים לה לחם שתי סעודות וכו', ומאותו מאכל של אותה העיר. אם חטים חטים ואם שעורים וכו', הכל כמנהג אותה המדינה, עד כאן. וזהו אפשר שמשבח שלמה המלך ע"ה לאשת חיל ואומר היתה באניות סוחר ממרחק תביא לחמה וכו'. כלומר דהדין הוא ליתן לה הלחם כפי מנהג המדינה, אם חטים חטים אם שעורים שעורים. והביטו וראו, כי היא אינה עושה עיקר לומר לחם חטים כעירנו אני רוצה. אלא אדרבא, היא היתה באניות כ"ף הדמיון - רצונו לומר כמי שהלכה לעיר וממרחק תביא לחמה - כלומר ממרחק מעיר אחרת תביא הדין מלחמה. על דרך משל, שאם היה בעירה המנהג לאכול חטים לאשה והם ביוקר, והוא כפי מנהג המדינה ליתן לאשה כן. היא כדי ליתן רווח לבעלה, שממרחק תביא הדין של אותה המדינה, על דרך משל לאכול שעורים שהם יותר בזול. שלא יפזר מעותיו על ידי אוכלים - כי אם לצדקה. כמו שאמר אחר כל זה - [פסוק כ] כפה פרשה לעני וכו', ודו"ק.

[פסוק יב] ולמה שהקשו המפרשים [עין יוסף, שם - מג ע"ג ד"ה בטח], (אומרה) [אומרו] - גמלתהו טוב ולא רע דהוא כפל. דודאי כיון שהוא טוב ודאי דולא רע ומאי דכפל. ועוד מאי כל ימי חייה. ועוד יש שהקשה מר זקני הרב בשמע שלמה [שם - יח ע"א בדפו"ר, ד"ה גמלתהו], יעוין שם ואין להאריך¹. אפשר לומר, דידוע הוא שכל המפרשים האריכו בענין פרשה זאת בענין רבי עקיבא כידוע, יעוין בספריהם, [עין יוסף שם דף מג]. ואפשר שמלת ר"ע רמז שלמה ע"ה ברוח הקודש, בראשי תיבות ר"ע - ר'בי ע'קיבא. (ומהו) [וזהו] דקא משבח לאשת רבי עקיבא, ואמר גמלתהו טוב - כלומר סתם (אשת) [אשה] דבעלמא גמלת(ו)הו טוב לבעלה על ידי מעשים נאים שעושה עמו. או (שיחלה) [שיח לה] וכיוצא, גמלתהו טוב. אבל על הכל, אפילו אלף אלפי רבבות (שיגמול) [שתגמול] האשה דבעלמא עם בעלה - ולא ר"ע. כלומר לא ראיתי בענין אשת

¹ יעוין עוד אהבה בתענוגים (פא סע"א).

ר'בי ע'קיבא על כל החסד שעש[ת]ה. יען היא - כל ימי חייה. רצונו לומר דכל הנשים (גומלים) [גומלות] טובה עמהם, אבל אינו כל ימי חייהם, כי אם מעידן לעידן. אבל כאן שעש[ת]ה היא שילמוד, הוא גמל דכל ימי חייה, דהיא גרמה לו כן [כתובות סב סע"ב, נדרים נ ע"א, אדר"נ פ"ו ה"ב, מדרש הגדול שמות ד, יג] והוא חסד שאין לו קץ, ודוק.

[פסוק טו] אמר עוד ותקם בעוד לילה ותתן מרף לביתה וחוק לנערותיה וכו'. יובן עם מה שכתב הרב מר זקני שם [שמע שלמה שם] בפסוק גמלתהו טוב ולא רע וגו'. כתב שם שפסק רבינו חננאל ז"ל, [טור אה"ע סימן פ], דבכל מה שדחקה עצמה האשה, בין שדחקה להרבות במלאכה בשעה שבני אדם ישנים, בין שעש[ת]ה שנים ושלשה מלאכות ביחד, הכל לעצמה. וזה הוא מספר כאן בשבחה. כי האשת חיל הזאת - ותקם בעוד לילה, כלומר שקמה בעוד לילה בזמן שבני אדם ישנים, לדחוק עצמה לעשות מלאכה חוץ מחיובא. ואם תאמר מה הוא השבח הזה. מאחר כי מעשה ידיה בשעה שבני אדם ישנים כמו הכא, דתקום בעוד לילה (ו) היא לעצמה. ומאחר שאינו מהנה לבעלה מאי שבחה. לכן השיב, ראה גודל שבחה, כי להנות לבעלה היא זאת כי תקום בעוד לילה. כי (שלו) [אלו] המעות שמרווחת לה, שבקת לבעלה ליתן מן הקרן שהיא לו. כי אם היא - ותתן מרף לביתה. מרף לשון מזוני, כמו שאמר [משלי ל, ח] הטריפני לחם חקי, וכדאיתא בריש ערובין [יה ע"ב]. וזהו שאמר - ותתן מרף לביתה, כלומר שבמעשה ידיה שעושה כשתקום בעוד לילה. אף על פי שבדין הם שלה, היא מבקשת הנאת בעלה, ולא שבקת ליתן לבעלה ממון לפרנסה. כי היא במעשה ידיה, באותו זמן שהיא דחקה לעשות בשעה שבני אדם ישנים שהם שלה, היא (נותן) [נותנת] מרף לביתה, ומפרנס[ת] הבית. וגם פירש - וחוק לנערותיה שמייעות אותה, והוא שבח גדול, כי כיון שהם שלה, היא מהנה לבעלה, כדי שיהיה הקרן (ממון) [טמון] בצפוניו לצדקה. כמו שאחרי כל זה אמר - [פסוק כ] כפה פרשה לעני, ודוק.

[פסוק יא] או ירצה במח בה לב בעלה ושלל לא יחסר וכו'. יראה עם מה שכתב הבית יוסף בשולחנו הטהור [אה"ע] הלכות אישות סימן (י"ו) [ז]

[סעיף יא], וזה לשונו: האשה שנחבשה ביד עכו"ם - על ידי ממון מותרת וכו', על ידי נפשות אסורה לכהונה וכו'. וכתב בהגהה: ויש אומרים דעל ידי נפשות אסורה אפילו לבעלה ישראל, דחיישין וכו'. ועוד כתב שם בהגהה: ויש אומרים דכל מקום שהיא סבורה להחיות על ידי פדיון מעות ולחזור, אינה אסורה לבעלה ישראל, (ואינה) [דאינה] מתרצית, אף על פי וכו'. וזהו שאמר - במח בה לב בעלה (ד) כשנחבשה אפילו על ידי נפשות, שלא זנתה. משום שהיא סוברת כי - ושלל לא יחסר בעלה מלפדותה. ולכן אינה מתרצית לזנות, כי עתידה לחזור, ודוק.

[פסוק י] או ירצה, אשת חיל מי ימצא, ורחוק מפנינים מכרה וכו'. עם הדין דכתב הטור [אה"ע ריש סימן לה] וגם הרמב"ם ז"ל בפרק (א) [ג] [הלכות אישות הלכה יט]: דהאיש יכול לעשות שליח לקדש לו אשה וכו', אבל אם אפשר לו לקדשה בעצמו, אסור לקדשה על ידי שליח. אלא אם כן מכירה, שמא אחר כך ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו, עד כאן. [ו] כן כתב הבית יוסף בשולחן הטהור, יעויין שם סימן ל"ה [סעיף א]. וזהו שכיון הכתוב - אשת חיל מי ימצא. משום דראה מעלתה, כי אף על פי שירחיק - פירוש שבעלה כשקדשה היה על ידי שליח ולא ראה אותה. אין חשש באשת חיל זאת, שמא ימצא בה דבר מגונה ותתגנה עליו. אלא אף על פי כן נראה לו שהיא יותר מפנינים מכרה - קניינה כדפירש הראב"ע [כאן], (ואינו) [ואינה] מתגנה עליו, כי נראה לו מכרה - קניינה, יותר מפנינים, ודוק.

[פסוק יא] או ירצה, במח בה לב בעלה, ושלל לא יחסר וכו'. על פי הדין שהביא הטור באבן העזר סימן ל"ח: אם אמר שהיה עני ונמצא עשיר, או עשיר ונמצא עני, אין קדושי קידושין וכו'. ובזה ראיתי להרב מר זקני בעל עין יוסף¹ ז"ל, שכתב [שם דרוש ד - מב ע"ד], משם (ה) בעל כנסת הגדולה ז"ל, בפסוק [בראשית כד, נ]: ויען לבן ובתואל מה' יצא הדבר, לא נוכל (ל)דבר אליך

¹ רבי יוסף חזן אבי אביו של רבי רפאל יוסף חזן בעל החקרי לב, ואבי אם אביו של רבינו המחבר. הספר נדפס בשנת תה"ה - תמ"ה.

רע או טוב וכו'. דאיכא למידק, מאי קאמר רע או טוב, דבשלמא רע נהי, אך טוב מאי קאמר. וכן דקדקו חז"ל [נזיר כג ע"ב] גבי לבן עם יעקב. שאמר [בראשית לא, כט] [ואלהי אביכם] אמש אמר אלי [לאמר], השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע וכו'.

ולעניינתי, אפשר עם מה שכתבו התוספות ריש פרק האיש מקדש [קידושין מא ע"א ד"ה אסור]. במימרת רב אסור לארס שיקדש את בתו כשהיא קטנה. הקשו שם: דאמר לעיל דאיסורא ליכא משום דטב למיתב טן דו וכו'. [ו] אמרו שם: הני מילי בגדולה שהיא מתקדשת על ידי עצמה, דכיון דמתרצית ליכא למיחש שמא תחזור. אבל קטנה שמתקדשת על ידי אביה, איכא למיחש שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית. וכתבו עוד שם: ועכשיו שאנו נוהגים לקדש בנותינו (אופי) [אפילו] קטנות, היינו משום וכו', שמא לאחר זמן לא יהיה ספק בידו ותשב בתו עגונה לעולם וכו'.

אמנם ראיתי בשולחן ערוך שכתב בהג"ה, על הדין: מצוה שלא יקדש בתו כשהיא קטנה וכו'. כתב שם בהג"ה וזה לשונו: ויש אומרים דנוהגין בזמן הזה לקדש בנותינו הקטנות, משום שאנו בגלות ואין לנו סיפוק תמיד כדי צרכי נדוניא. גם אנו מתי מעט ואין מוצאין תמיד זיווג הגון, (תוספות ריש האיש מקדש). עכ"ל, יעויין שם [אה"ע] סימן ל"ז סעיף ח'. נמצא טעם אחר, משום שאין אנו מוצאין תמיד זיווג הגון. אבל בתוספות לא יש אלא הטעם הראשון. [ו] נראה שכן הי[ת]ה גרסתו.

ובפי טעם ההג"ה יבא לעניינינו. וזהו שאמרו [בראשית כד, נ], מה יצא הדבר. כלומר כפי כל אלו הדברים שדברת, הקדוש ברוך הוא עשה לך נסים. וכיון שעשה לך נסים, בודאי שהוא רצונו, ולכן - לא נוכל דבר אליך רע - לומר שאסור לאדם שישא את (בתה) [בתו] קטנה. וכבר אמרו התוספות דהא דאמר טב למיתב טן דו וכו' כדלעיל. אבל קטנה וכו' שמא אם היתה גדולה לא היתה מתרצית כדלעיל. וכיון שהוא ברצונו יתברך, לא נוכל דבר רע או טענה אחרת. כי הזיווג הזה הוא טוב עולה תמימה. וכבר כתב בהג"ה,

(ויכולים) [דיכולים] לישא אותה קטנה, דאין מוצאין תמיד זיווג הגון. וזהו שאמרו - או טוב. רצונו לומר או טענה אחרת בסיבה שהוא טוב, ואין אנו מוצאין תמיד זיווג הגון, ודוק.

אבל הרב (ב"י) [עין יוסף] [שם] השיב, עם הדין דלעיל. שאם אמר שהיה עני ונמצא עשיר או עשיר ונמצא עני, אין קידושיו קידושין. וכן: אמר יש לו מנה ונמצא מאתים או להפך, אין קידושיו וכו'. ומה שאמרו - לא נוכל (ל)דבר אליך רע או טוב - כלומר יש לך יותר ממה שאמרת או פחות. לכשנדבר שלא לתת לך וכו'. וזהו שאמר שלמה המלך ע"ה במח בה לב בעלה - פירוש כשהאיש הזה קדשה על מנת שאני עשיר, במח בה שיקחה בודאי, משום - ששלל לא יחסר. שאינו כאותו שאמר על מנת שאני עשיר ונמצא עני - אין קידושיו קידושין. כי זה לא יקחה לאשת חיל הזאת (ודוק). אבל האיש הזה שאמר על מנת שאני עשיר והוא עשיר - במח בה לב בעלה שלא (יקח) [תקח] אחר, באומרה שאינן קידושין כי לא עשיר הוא וכו', ודוק. יעויין שם סימן (צ"ט) [לח] אבן העזר [סעיף כד] [ודוק].

[טז יז] וממה שדה ותקחהו מפרי כפיה נטעה כרם. חגרה בעוז מתניה ותאמן זרועותיה וכו'. ירצה עם מה דאיתא בפרק שלישי דקדושין [ס ע"ב]. משנה: על מנת שיש לי בית כור עפר, הרי זו מקודשת ויש לו. על מנת שיש לי במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת וכו'. ואמר עלה בגמרא: על מנת שיש לי במקום פלוני (יע"ש) [אם יש לו וכו'], פשיטא מהו דתימא אמר לה מאי נפקא ליך מינה, אנא טרחנא ומייתינא, קמשמע לך. וכתב רש"י ז"ל, [ד"ה מאי]: מאי נפקא ליך מינה, אם רחוק הוא. אנא טרחנא ומייתינא, התבואה לביתי וכו'. עד כאן. וכן כתב הרמב"ם ז"ל פ"ז מהלכות אישות [הלכה ג] יעויין שם. וזהו שכיון שלמה ע"ה - וממה שדה ותקחהו, פירוש בשקדשה האדם הזה לאשת חיל הזאת, שאמר על מנת שיש לי בית כור עפר במקום פלוני ולא נמצא באותו מקום. וממה במחשבה האשה הזאת, שאף על פי שאמר לה במקום פלוני, [ו]נמצא במקום אחר. וממה האשה שדה ותקחהו, אף על פי שאינו במקום הפלוני שאמר לה. ואם תאמר איך

נתקדשה שלא בדין ותקחהו, כיון שאינו בתנאי כשאמר במקום פלוני ולא נמצא שם. לכן השיב חוזק מעלתה. כאומרה - מפרי כפיה נטעה כרם, חגרה בעוז מתניה ותאמץ וכו'. כלומר כולך טעמך הוא שמא נמצא במקום אחר, דלאו קידושין הוא (דקעידתא) [והיינו קפידא], דפעמים (שיהיה) [שהיא] רוצה ליהנות בו, וטורחת (להלוכה) [בהלוכה] שהוא רחוק, כמו שכתב הרשב"א ז"ל [קידושין ס ע"ב ד"ה מהו דתימא], והביאו המגיד משנה בפ"ז [הלכה ג] הנזכר. נמצא, דכל הטעם הוא, משום (טרחתו) [טרחתה]. דאם (יהיה) [תהיה] רוצה ליהנות, יעיין שם. והיינו מה דקאמר אנא טרחנא ומייתנא, ולכן אינן קדושין, אבל האשה הזאת האשת חיל, אינה כשאר הנשים, דהא - (דאירי א) מפרי כפיה נטעה כרם, אצל השדה הזה, וחגרה בעוז מתניה, ותאמץ ורועותיה. והיא טרחת ומייתית כל הצריך, אדרבא היא עושה המלאכה שראוי לבעלה לטרוח להביא. כמו שאמר, אנא טרחנא ומייתנא. היא אדרבא, אינה כשאר נשים דיש להם טורח, ומהאי טעמא אם אמר לה על מנת שיש לי במקום פלוני, אם יש לו באותו מקום מקודשת, ואם לאו אינה מקודשת. אבל האשה הזאת, ראה שבחה, כי היא העיקרא דדינא יש לה כרם מפרי כפיה, והיא במקום רחוק, וחגרה בעוז מתניה, ולא חלה ולא מרגשת, ומכל שכן דלא קפדת שיהיה רחוק השדה הזה. ולכן היא זממה במחשבה, שאף על פי שהוא במקום רחוק, אינה מקפדת לטירחא. (ותקנהו) [ותקחהו] בקדושין גמורין, בכל אשר שיערנו לעיל. דהאשת חיל הזאת, אינה כשאר הנשים, לכן שלמה משבחה בתוך המלכות שלה, שהם חזקות והיא דברנית כמו דברי אחד לאחד, כן הוא שתורה בנשים, ועל כן זוכר נמי שבחה דמעשה וכו', ודוק.

[טז יז] או ירצה זממה שדה ותקחהו, על דרך שאיתא בריש פרק האומר לחבירו, [קידושין נט ע"א]: דרבה בר בר חנה יהיב ליה זוזי לרב(י), אמר זיבנה ניהלי להאי ארעא, אזל זבנה לנפשיה. והתניא מה שעשה עשוי, אלא שנהג בו מנהג רמאות. (בהנא) [באגא] דאלימי הוה ליה, לרב נהגי ביה כבוד, לרבה בר בר חנה לא נהגי ביה כבוד וכו'. וכן כתב הרב בית יוסף בשולחנו הטהור חשן המשפט סימן קפ"ג סעיף ב' יעויין שם. וכתב עוד שם סעיף ג': דהשליח שקנה

לעצמו במעות המשלח, אף על פי שזקפן עליו במלוה, המקח של משלח, עד כאן. וזהו שכיוון לשבחה, דכל הנשים דעתן קלה [שבת לג ע"ב], והאשת חיל הזאת, ראה המצעת. כי כשהיה שולח לו אשה אחרת ליקח לה שדה שהעלה, כשהי[ת]ה רואה השדה שהיה טוב - זממה במחשבה שדה ותקחהו לעצמה. ומה היא המצעתא, כי היא יודעת הדין, שאם קנה במעות המשלח אף על פי שזקפן עליו במלוה המקח של העשירים. ומה היא עושה, מוכר[ת] מה שמפרי כפיה נמעה ברם, מקודם במעות, ובאותן המעות שלוקחת, מקנה השדה היותר מובחר, אחד מני אלף, והוא באמצעא, שלא מקנה השדה (במצדת) [במעות] המשלח, שאז לא מקנה כלל, שהמקח (היא) [הוא] של המשלח כנזכר. אז היא אינה מוכרת פרי כפיה. ועושה כדכתב בהגה"ה [שם] משם הרב מגיד משנה [מכירה פ"ז ה"ב]: מיהו, אם אמר השליח לפני עדים שחוזר בשליחותו, יש אומרים דקנה לעצמו, אף על פי שזקפן עליו במלוה, עכ"ל. וגם האשת חיל הזאת, חגרה בעוז מתניה, והיא מבקשת עדים, ואומרת שחוזרת בשליחותה לפנייהם, וזקה המלוה עליה, וקנתה לעצמה וכו', ודוק.

[טו טז] או אפשר זממה שדה ותקחהו וכו'. על פי הדין שכתב בחשן המשפט הלכות הלואה סימן ס"ב ס"א, וזה לשונו: אשה הנושאת ונותנת בתוך הבית. והיו שטרות מקניית קרקעות ועבדים, או שטרי חובות כתובים על שמה, והיא אומרת שלי הם. אפילו השטרות תחת ידה עליה להביא ראיה בעדים שהוא כדבריה, שהיה לה ממון מיוחד, ואין צריך שיעידו על אלו השטרות שהם שלה וכו', עכ"ל יעויין שם. וזה כיוון בשבחה. דהאשת חיל הזאת הנושאת ונותנת בבית, כמו שאמר לעיל - ותקם בעוד לילה, ותתן טרף לביתה, וחוק לנערותיה וכו', והיא נושאת ונותנת בביתה. היו לה שטרות תחת ידה מקניית קרקעות, וכתובים על שמה. זממה במחשבה לומר שלי הם וליקח אותם. [ו]זהו שאמר - זממה שדה כתוב על שמה - ותקחהו ואמרה שלי הם, וראה שבחה, כי היא כבר יודעת דצריך עדים שיעידו שהיה לה ממון מיוחד, והביאה מיד עדים שיעידו שמפרי כפיה נמעה ברם - רצונו לומר שהיה לה ממון מיוחד וכו', ודוק.

[פסוק טז] או ירצה לדייק מלת ותקחהו. עם מה שהוא הדין בחלק ד' [חשן משפט] סימן ר"ז [סעיף ט]: שאם הלוחו על שדה מאה זהובים, והוא שוה יותר. ואמר ליה אם לא תפרעני עד שלשה שנים יהיה לי, הוי אסמכתא ולא קנה. אבל אם אמר ליה אם לא תפרעני עד שלשה שנים תהא שלי מעכשיו, קנה וכו', יעויין שם. וזה [ש]כיוון שלמה המלך ע"ה ואמר - זממה שדה ותקחהו, כלומר כשהלותה האשה הזאת על שדה, זממה במחשבה הדין של מלוה על שדה. שאם אמר אם לא תפרעני עד שלשה שנים יהיה לי, הוי אסמכתא ולא קנה. מה היא עושה, מיד כשהלותה אמרה מעכשיו - ותקחהו וקנה, כמו שכתב הכי בדין: שאם אמר [אם] לא תפרעני עד שלשה שנים, תהא שלי מעכשיו קנה, עד כאן וכו'. וסיפר עוד בשבחה, כי אף על פי שאמר[ה] מעכשיו וקנ[ת]ה. לא רצ[ת]ה לאכול מפירותיו, כדי שלא ינכה כלל הפירות, כמו שכתב שם עוד לקמן [סעיף י]: דכל היכא דלא קנה השדה, משום דהוי אסמכתא. מנכה כל הפירות שאכל, מפני שהם רבית של תורה. ונאף] על פי שהיתה יכולה לאכול, כי לאו אסמכתא היא, כי כבר אמרה מעכשיו. היא לא הוצרכה ליקח פירות משם, כי מפרי כפיה נמעה בדם, ויש לה ריבוי פירות וכו', ודוק.

או ירצה זממה, עם מה שהוא הדין בגביית מלוה. שכתב הטור בחשן המשפט והביאו הבית יוסף בשלחן ערוך סימן ק"ג [סעיף ט], שם כתב זה לשונו: בית דין ששמו קרקע לבעל חוב, בין בנכסי לזה בין במשועבדים שביד הלוקח, ולאחר זמן השיגה ידו של לזה או וכו', והביאו לבעל חובו מעותיו, מסלקין אותו מאותו קרקע, אפילו (שהא) [שהתה] ביד הבעל חוב כמה שנים. ואם המלוה (כותב שבח) [סתר ובנה] ולא השביח הקרקע בכך, אינו נוטל הוצאתו. ואם השביח מחמת הוצאה, נשבע ונוטל כדין (היוכא להשות) [היורד ברשות] וכו', עד כאן. וכתב בהגה"ה על זה הדין דאם השביח נשבע ונוטל דמי הוצאה. כתב שם בשם הטור [שם] שכתב בשם הרא"ש פרק המפקיד [סימן ד]: דאם הוציא עליה והשביחה, לא הדרא כלל וכו'. וזהו דקא משבח שלמה המלך ע"ה על אשת חיל רוב חכמתה. ואמר - זממה שדה ותקחהו, כלומר כשהאשת

חיל הזאת לותה ובאה וגבתה מקרקע. וממה הדין של שדה ותקחהו, וגבתה ממנו. (והמשום) [ומשום] [ו]היה אם [יקחהו] [תקחהו]. דשמא לאחר זמן ישיג ידו של לוח ויקחהו (ממנו) [ממנה]. מה עשתה, סברה כסברת הרא"ש דאם השביח דלא הדרא כלל. מפרי כפיה נטעה כרם בתוך השדה, והשביחה מאד, ונתערב שדה של לוח עם כרמה. והדין הוא, דאם השביחה, דלא הדרא וכו', ודוק.

[פסוק יח] אמר עוד מעמה כי טוב סחרה, לא יכבה בלילה נרה וכו'. כל המפרשים [עין יוסף שם, דרוש ה - מד סע"ג] נדחקו בפסוק הזה. דאחר כל השבח הזה, מה אמר מעמה וכו' משום דלא יכבה בלילה נרה וכו'. ואפשר לעניות דעתי, דרמז הדין [שו"ע או"ח סי' ער"ה ס"א וס"ג] דאסור לקרות לאור הנר בליל שבת, ואם אשתו עמו מותר לקרות, שמזכיר[ת]ו ואומרת לו אל תחלל את השבת וכו'. וזהו שאמר - מעמה כי טוב סחרה שהיא גורמת שלא יכבה בלילה הידוע ליל שבת נרה. ואמר נרה כלומר על דרך [ש]נקרא על שמה המצוה, ואמר נרה המצוה על שמה, על דרך [מלאכי ג, כב] זכרו תורת משה עבדי וכו', ודוק.

[יט כ] כפה פרשה לעני ידיה שלחה לאביון וגו'. (ד)ראוי לדקדק מאי השבח הזה בתוך המלאכות. דאמר ידיה שלחה בכישור וגו', ואחר [כך] כפה פרשה לעני וגו'. ועוד דלמה נקט כפ(י)ה, ואחר [כך] אמר ידיה, דהוא שנוי. ועוד דכאן נקט פרשה וכאן שלחה וגו'.

ובפסוק הזה כיוונתי בההשקפה הראשונה, עם מה שכתבתי בספר הזה דף ח"ה, דאמר בגמרא פרק מציאת האשה [כתובות סז ע"ב]: תנו רבנן אין לו ואינו רוצה להתפרנס משל אחרים. נותנים לו לשם הלואה, ואחר כך נותנים לו לשם מתנה דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים נותנין לו לשם מתנה, ואחר כך נותנין לשם הלואה. ופריך בגמרא: והא לא בעי קביל לשם מתנה. ומשני:

^ה לא נמצא לפנינו, וחבל על דאבדין.

פותחין לו לשם מתנה, עד כאן. שעם זה פירש הרב בעל ברכת אברהם [ברודו, פרשת לך לך - יח סע"א] הפסוק [תהלים קיב, ט]: פזר נתן לאביונים. דמאי הכפל פזר נתן, ומאי השינוי מפזר לנתן. ופירש שם עם זה, כמו שכתבתי לעיל. דהיינו, האביון פירש רש"י ז"ל [דברים טו, ד, ועיין ברכת אברהם שם - יז סע"א] שאביון הוא מי שהוא תאב לכל דבר שהוא רואה, ואינו רוצה להתפרנס משל אחרים וכו'. וזהו פזר - לשון פיזור הוא נאמר על מי שמפזר דבר רב, כמו [משלי יא, כד]: יש מפזר ונוסף וגו'. וזהו פזר דבר רב כדרך הלואה לאביונים. ואחר כך נתן בדרך מתנה כרבי מאיר וכו', ועיין שם שהארכתי. ובזה אמר כאן באשת חיל הזאת, שעשתה כן. דלעני חוזר על הפתחים - כפה פרשה לעני - דבר מועט. ולכן אמר כפה ולא אמר כפיה. רצונו לומר כף אחת דבר מועט. ברם לאביון כדפירש רש"י^ט דאביון הוא דאינו רוצה להתפרנס [משל אחרים], משום הכי ידיה - דבר רב בשתי ידיה ששלחה על ידי אחרים בדרך הלואה, כדי שלא יתבייש, ואחר כך נ(י)תנה לשם מתנה, ודוק.

וממה שדקדקנו דמה השבח הזה בתוך המלאכות. אפשר רמז להדין שזכתה [שו"ע יו"ד] בסימן (רמ"ה) [רמ"ח] [סעיף ד] בהלכות צדקה: דגבאי צדקה אין מקבלין מהנשים ומהעבדים וכו', אלא דבר מועט. אבל לא דבר גדול, שחזקת[ו] גזול או גנוב, (מש"ה) [משל אחרים] וכו'. והנה כתבנו לעיל [ד"ה אמר עוד ותקם, עמוד כב] בפסוק ותקם בעוד לילה וכו'. דכל מה שדחקה עצמה האשה, בין שדחקה לעשות מלאכה בשעה שבני אדם ישנים, בין שדחקה לעשות שנים או שלשה מלאכות ביחד, הכל [לעצמה]. וזהו שאמר - ידיה שלחה בכשור וכפיה תמכו פלך. כלומר שהיתה עושה מלאכות הרבה, דזמן היה ידיה שלחה בכישור וזמן דהי[ת]ה עושה מלאכה אחרת, דכפיה תמכו פלך והיתה עושה מלאכות רבות. והדין הוא, דאם דחקה לעשות אחד ושנים והרבתה לעשות, העדפה לעצמה. והואיל דהיה כל כך לה, לא היה חששה לגבאי הצדקה, שלא לגבות ממנה מתנה מרובה. וזהו כפה פרשה לעני

^ט אינו מפורש ברש"י שם, אלא הברכת אברהם שם פירש כן על פי דברי רש"י.

וידיה שלחה - כלומר (נטה) [נתנה] לגבאי הצדקה כדי שיתן לאביון. וזהו וידיה - בשתי ידיה דבר רב. ולא חש הגבאי כמו שהוא הדין. כי כבר נודעת בשערים כי היא בעל[ת] מלאכות רבות, ואין חשש שמא גזל הוא וכו', ודוק.

או אפשר כפה פרשה לעני וכו' ידיה שלחה וכו'. עם ההיא דכתבו התוספות פרק ג' דסוטה [כא ע"ב] ד"ה בן עזאי וכו'.

[פסוק כא] **לא תירא לביתה משלג כי כל ביתה לבוש שנים וכו'.** (דקשה מה ענין שלא תירא ביתה מן הקור, לפי שלבש שנים. דאטו בשביל שהם בגדי שנים מחממים, אלא הוה ליה למימר (לא) לבש בגדי צמר, וכל המפרשים נדחקו [שמע שלמה, שם - יט סע"א בדפוס, ד"ה לא תירא]. ולעניותי אפשר לומר, עם מה דאיתא במסכת שבת [יג ע"א]: (תפ"ז), [תני דבי אליהו], מעשה בתלמיד אחד ששנה הרבה (וקבץ) [וקרא] וכו'. ואומרת להם, כתוב בתורה, [נדכרס ל, כ] כי (היא) [הוא] חייך ואורך ימך. בעלי ששנה הרבה וקרא הרבה ושמם תלמידי חכמים הרבה, מפני מה מת בחצי ימיו. לא היה אדם מחזירה. פעם אחת נתארחתי אצלה, והיתה מסיחה כל אותו מאורע, ואמרתי לה, בתי בימי

¹ חסר כאן פירוש דברי הרב על פי דברי התוספות, וחבל על דאבדין.

ואולי כוונתו על פי מה שכתבו שם התוספות בשם הירושלמי (סוטה פ"ג ה"ד, וכ"ה ביומא סו ע"א): אין אשה חכמה אלא בפלך. וכתב בספר אמרי נועם (למהר"ם הורוויץ, ליקוטי ש"ס אות ו): אמרו ז"ל, אין חכמה לאשה אלא בפלך. יש לומר בדרך הלצה, כי אמרו ז"ל (תענית כג ע"ב) אשר בענין הצדקה האשה ידה על העליונה, כי מקרבת הנאת העני, לאשר הבעל נותן רק המעות, אבל האשה נותנת לו פת שיהא תיכף מוכן לפניו לאכול. וזהו אין חכמה לאשה אלא בפלך, פלך ר"ת כ"פה פרשה לעני, היינו במצות צדקה, אז ידה על העליונה והיא המחוכמת.

ובספר שמו אברהם (למהר"א פלאג'י, ח"ב אות תח, על מדרש לקח טוב וילך אות יב), כתב: ולפי זה הטיבו את אשר דיברו, אין חכמה לאשה אלא בפלך. דממנתינן (תמיד לב ע"א) דייקו, איזהו חכם. דאם אינו רואה את הנוול לא יקרא חכם. ולכן אין חכמה לאשה, דלא תקרא אשה חכמה, כי אם בפלך בידיה טו. והטילו חכמתה במעשה ידיה, וחפץ כפיה דשלחה בכישור, וכפיה תמכו פלך, כפה פרשה לעני, וידיה שלחה לאביון. ולזה הגדיל בשבחה באשת חיל, מי ימצא כזאת, דאית לה נמי דפיה פתחה בחכמה, ותורת חסד על לשונה, זה וזה, וחכמה לאשה זו, דהחכמה מאין תמצא באשה, ולזה אמר מי ימצא.

נדותיך מה הוא אצלך, אמרה לי, חס ושלוש, אפילו באצבע קטנה לא נגע בי. בימי לבוניך מהו אצלך. אמרה לי, אכל עמי ושתה עמי וישן עמי בקרוב בשר. אמרתי לה, ברוך המקום שהרגו וכו'. ופירש רש"י [ד"ה לבוניך]: ליבוניך, כגון זבה שסופרת שבעה (של) נקיים משפסקה, וצריכה להיות לובשת בגדי לבנים לבדיקה. וזהו בימי לבוניך וכו'. והנה חז"ל [זהר ח"א רלח ע"ב] אמרו: כי כל ביתה לב[ו]ש שנים - לב[ו]ש שנים. מילה ופריעה, צצית ותפילין וכו'. הרי דרשו מילת שנים, לשון שנים. וזהו כיוון שלמה המלך ע"ה. ופיו פתח בחכמה ובכבוד ואמר - משלג. רמז לאותם הבגדים הלבנים כשלג, על דרך כבוד. וזהו שאמר - האשה הזאת - לא תירא לביתה בינה לבעלה בלשון בית, כדפירש מר זקני בשמע שלמה [שם]. לא תירא שימות בעלה בסבתה כאותה האשה. משום שכשהיה באותו זמן שצריך שיהיה לבושה משלג וזהו - משלג מאותם הבגדים לבנים, לא היתה ישנה עמו. כי כל ביתה - כלומר כי כל אחד ואחד, היה לו בית באנפי נפשה. וזהו כי כל ביתה - שהיה לאשה ביתה לעצמה. ואם לא היה להם בתים לבדם, כי לא היה להם שתי בתים, היה לבוש שנים, כדפירשו חז"ל שהוא לשון שנים. וזהו לב[ו]ש שנים, שהיו לבושים כל אחד ואחד במכסתו לבדו, וזהו שנים וכו', ודוק.

[כב כג] מרבדים עשתה לה שש וארגמן לבושה, נודע בשערים בעלה, בשבתו עם זקני ארץ וכו'. (ד) כל המפרשים [עין יוסף שם - מה ע"א] שאלו, דמאן דכר שמיא דבעלה, לשבחה דנודע בשערים. ולעניותי אפשר לומר, דידוע הדין דכתב הרמב"ם ז"ל בפרק (י"ב) [י"ג] [מהלכות אישות הלכה ה] דלבושיה של אשה, הכל לפי עושרו של בעל. כמו שהאריך שם [הלכה יא]: דמקום שדרכן שלא תצא אשה עד שיהיה עליה רדיד, יקנה לה. ואם היה עשיר, נותן לפי עושרו וכו', יעויין שם. וזהו דקא משבחה שלמה המלך ע"ה. דהאשת חיל הזאת, מרבדים - רצונו לומר כמו שכתב הרמב"ם ז"ל (רדיר) [רדיר] עשתה לה. ושש וארגמן לבושה - משום שלא היה לו סיפוק. והדין הוא, שכתב שם הרב [הלכה ה]: דאפילו עני שבישראל שאין לו ליתן. כופין אותו להוציא, ותהיה הכתובה עליו חוב וכו'. והאשה הזאת ראה צדקתה. כי היא - מרבדים

עשתה ויש ווארגמן לבושה. והואיל דכן, רואים אותה העולם ואינן חוששים - דמרבדים היא עשתה, כי אם משבחים לבעלה. דכל כך כבודה מוליכה, וכמו כן נודע בשערים בעלה, בשבתו עם זקני ארץ וכו', ודוק.

או אפשר על דרך הזה. וצדקה מילת עשתה דהוה ליה למימר לבשה. כמו [בראשית מא, מב] ו[ישם] רביד [ה] זהב על צוארו. ואם הוא כמו [משלי ז, טז] מרבדים רבדתי ערשי, היה לו למר מרבדים רבדה ערשה^א. אלא שכיוון לדין: דאין בעל חוב גובה מבגדי צבועין שצבען (מאשתו) [לאשתו] או לבניו וכו'. במה דברים אמורים, בבגדי חול, אבל בגדי שבת ומועד, גובה אותם בעל חוב. כמו שכתב הטור חלק ד' [חשן משפט] סימן צ"ז. והביאו הרב בשולחנו הטהור [שם סעפים כה כו] יעויין שם. וזהו כוונת שלמה המלך ע"ה. ואמר - מרבדים כמו [בראשית מא, מב] ו[ישם] רביד [ה] זהב על צוארו וכו' - עשתה לה. ורצונו לומר דכשהיה לבעלה בעל חוב, דהדין הוא דיגבה בבגדי שבת ומועד, ומכל שכן מדבר זהב כמו רביד. היתה נותנת מרצונה הטוב. וכדי שלא תבוש היא, מיד עשתה דומה אותו מלבוש שגבה הבעל חוב. וזהו - עשתה ולא אמר לבשה - רצונו לומר עשתה מעין אותו הרביד שנתן למלוה. והואיל דעושה כן, אינן יודעים כי יש לו חובות. כי מחמת זה נותן שלא ישב עם זקני ארץ מהבושה, ויהיה מתחבא בין הכלים. אלא האשה הזאת, מרבה להנאת בעלה. ומיד - מרבדים עשתה לה, ויש ווארגמן בנדי שבת ומועד לבושה וכו', ודוק.

[פסוק כד] סדין עשתה ותמכור, וחגור נתנה לבנעני וכו'. כל המפרשים [עייין עין יוסף שם - מה רע"ג] הקשו שנויא דקרא. (ד) ראשונה [ד] אמר עשתה בסדין, ובחגור לא אמר. ועוד כאן אמר מכרה היא גופה, ובחגור נתנה לבנעני, ומאי שנא לא מכרה היא. וזכורני אני הכותב, דמימי קדם הייתי אומר בפסוק זה שהכוונה (הוא) [היא], דחזור הפסוק למה שאמר לעיל [פסוק כ] כפה פרשה לעני וכו', והנה רצה להודיע גודל שבחה מאוד בצדקה. דהנה הדין הוא [שו"ע אה"ע סי' סט ס"ג] דמעשה ידיה לבעלה. והאשת חיל הזאת, עשתה אמצעה אחת

^א כן הקשה גם העין יוסף - מה ע"א.

- דסדין עשתה ותמכור, כלומר דאומר[ת] לבעלה, כי סדין אחת עשתה ממעשה ידיה - ותמכור. ונתנה מעותיו לבעלה ולא עשתה יותר מלאכה. אבל אחרי בעלה - וחנור נתנה לבנעני - לסוחר². כלומר שעשתה מלאכה אחרת אחרי בעלה, והסתירה ממנו הדבר. ולכן לא מכרה היא, כי אם - נתנה לבנעני להסתיר הדבר. שהיא לא אמרה לבעלה שעשתה לה, דסדין עשתה לבד - ותמכור, ליתן לו מעותיו. ואלו האמצעות הי[ת]ה עושה, להיות לה מעות צפונים, להאמור למעלה [פסוק כ] - כפה פרשה לעני, חוץ ממה שנתן לה בעלה וכו', ודוק.

[כד כה] או אפשר לדקדוק ממכרה היא עצמה סדין, ובחנור לא מכרה היא. נראה לי לומר, דהא דאמר חנור נתנה, לאו חנור הזה ממעשה ידיה. כי אם היה ממנה ממלבושה, (והוצרך) [והוצרכה] למוכרו. ורצה שלמה המלך ע"ה להראות גודל שבחה. כי הדין הוא דכתב בשלחן ערוך [אה"ע] סימן כ"א [סעיף א]: דאסור לאדם להסתכל בבגדי צבועין של אשה שהוא מכירה, ואפילו אינם עליה, שמא יבא להרהר בה וכו', יעיין שם. וזהו שאמר - סדין עשתה ותמכור היא בעצמה, דאין חשש לבני אדם, אמנם בחנור הצבוע, נתנה לבנעני. דכיון דהוא צבוע, אם (ימכור) [תמכור] היא, שמא יכשלו בה בני אדם. ולכן נתנה לסוחר שימכרנו לה. ולכן אמר - עוז וחדר לבושה ותשחק ליום (ה)אחרון. כלומר שהקדוש ברוך הוא מודד עמה מדה כנגד מדה, ועוז וחדר לבושה לעתיד לבא. וזהו ותשחק ליום (ה)אחרון - לעולם הבא, שלובשת אותה עוז וחדר. על דרך שאמרו חז"ל בסוטה פרק א' [ח ע"ב]: היא פרשה לו סודרים נאים על ראשה, לפיכך כהן מביא כיפה שעל ראשה, (עד) [ומניחו תחת] רגליה וכו', ודוק.

או אפשר עוז וחדר לבושה. שנמשך עם סוף הפסוק וחנור נתנה לבנעני. כי לא היתה יצאנית למכור, כי אם - נתנה לבנעני. ומה שאמר - סדין עשתה ותמכור מראה דהיא עצמה. היה אפשר לפרשו כמו שפירש מר זקני בעל (עץ)

² עיין פסחים נ ע"א.

[עין] יוסף [שם] דף מ"ה ע"ב, יענין שם דפירש דהיא לא יצאה". ויהיה הענין, עם מה ששמעתי בפסוק [תהלים מה, יד]: כל כבודה בת מלך פנימה, ממשבצות זהב לבושה וכו'. משם מהר"ר ראש יוסף ז"ל". דהכוונה היא, דהנה הרואה יראה, דלעניה שאין לה מלבושים יקרים, כי אם בלאות מקורעין ואינה יצאנית. זה אינו שבח. כי מחמת הבושה וכלימה מבגדיה הקרועים (אינו) [אינה] יוצאה. אבל אותה העשירה שהיא מלאה כל טוב, וכל חפץ יקר ומלבוש עליה, ואינה יוצאה כי אם יושבת בזווית ביתה. לזאת יאונה אליה שבח שאינה יצאנית. שאם היתה רוצה, היתה יוצאה ובלא כלימה. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה - כל כבודה בת מלך פנימה. כלומר תדע מי היא הכבודה, לשבחה שהיא פנימה ואינה יצאנית. אותה שממשבצות זהב לבושה, שאם היתה רוצה היתה יוצאת, שאין כלימה ובושה פניה כעניה וכו', והוא כפתור ופרח. וזהו [ש]כיוון שלמה המלך ע"ה. ראה מעלתה, כי סדין עשתה ותמכור, וחגור נתנה לבנעני ולא היתה יוצאת. אף על פי כי עזו והדר לבושה, ולא היתה מכלימה פניה כעניה, אף על פי כן לא היתה יוצאת, ותשחק ליום (ה)אחרון, השכר הזה לעתיד לבא שכולו יום [ב"ר פצ"א ס"י], לה יהיה וכו', ודוק.

" וזה לשונו שם: ובזה יובן הכתוב כולו, דזאת האשה למה נודע בשערים בעלה, מפני (דסמכה) [דסמך] על אשתו שהיא מפרנסת ביתו. שהרי סדין עשתה, ולא להשכיר אלא ותמכור. שתהא היא עצמה יצאת לשוק למכור, ונתבזה שדרך הנשים צריך שיהיו צנועות. כמו שכתוב (תהלים מה, יד) כבודה בת מלך פנימה. לזה אמר, וחגור כשעשתה סדין מעולה, לבסוף עשתה גם כן חגור אחד, ליתן לתגר שימכור לה הסדין, שלא לצאת לחוץ. והאי כנעני היינו תגר, כדאיתא בפסחים פרק אלו עוברין (ג ע"א). ולכן לא אמר וחגור מכרה, אלא נתנה בסרסרות שלא לפזר מעות הסדין, וכולם יבואו לידה. באופן כי עזו והדר לבושה.

וענין עוד בפירוש רבי משה אלגאזי לאשת חיל (דובב שפתי ישנים - ק"ח ע"ב), שביאר באופן דומה: או יראה שהיתה חריפה מאד, כי מהסדין היתה קוצצת מצד אחד חגור אחד, דבר שאינו נראה, ומוכרת הסדין. ואחר שלקחה מעות הסדין, נותנת לסוחר החגור בחנם, כדי שיחזור פעם אחרת (כשתראה) [כשיראה] שהיא וותרנית, ויהיה עשתה לשון קציצה, כמו שאמר בגמרא (יבמות מח ע"א), ועשתה, רבי אליעזר אומר תקרין וכו'.

" רבי יוסף ב"ר שאול אישקאפה, בעל ספר ראש יוסף איזמיר ת"ח. וכ"כ רבינו המחבר בשמו, בספרו שארית יעקב (פרשת ראה - קכא ע"ב), הובא בספר תהלות ישראל על תהלים שם.

[כב כג] ואפשר דעל דרך זה שפירש הרב ז"ל. אפשר לפרש דזאת כוונת נמי (ש) הפסוק שאמר לעיל, מרבדים עשתה לה, שש וארגמן לבושה וכו'. ואפשר מרבדים הוא לשון (רדיר) [רדיר]. כמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק י"ג [מהלכות אישות הלכה יא]: שלא תצא האשה עד שיהיה עליה (רדיר) [רדיר] החופה אח כל גופה כמו טלית וכו'. והנה לאשה עניה שיוצאת (ברדיר) [ברדיר] הזה, המכסה את כל גופה כמו כבודה. זה אינו שבח לה, כי מכלמת היא פן יראו לה בגדיה הקרועים והבלואים, וזו היא הסבה שיוצאת. אמנם אותה העשירה שיש לה מלבושים חשובים, ויוצאת בטלית המכסה את כל גופה עד רגליה, אותה יאונה השבת. וזהו דקא משבחה באומרו - מרבדים עשתה לה. מרבדים - לשון שנים. כלומר כל כך כבוד היתה לה, כי היתה רוצה שיהיה לה (הרדיר) [הרדיר] מכסה עד רגליה. (וברדיר) [וברדיר] אחד אי אפשר לכסות כל גופה. מה עשתה, לקחה (רדיר) [רדיר] אחרת, ודבקו אותה עם אחר, ונעשה גדולה עד שהיה חופה עד רגליה. וזהו מרבדים - שנים, לכשיהיה חופה עד רגליה. ואף על פי - ששש וארגמן לבושה, שאין חשש שמא לאו בשביל כבוד, כי אם מהבושה. כי היא עשירה, ושש וארגמן לבושה, ונודע בשערים בעלה. ואף על פי כן ראה צדקתה, כי אף על פי כן מרבדים עשתה לה וכו', ודוק.

[פסוק כו] פיה פתחה בחכמה ותורת חסד על לשונה וכו'. אפשר לומר עם מה שראיתי להרי"ף ז"ל, שפירש בפסוק [תהלים א, ב] כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה וכו'. שהקשה מה שהקשו חז"ל [עבודה זרה יט ע"א] כחוב ברישיה דקרא בתורת ה', ואחר כך אמר ובתורתו יהגה יומם ולילה וכו'. ולעניותי אפשר לומר, עם מה דאיתא בפרק [י] "א דמנחות [צט ע"ב]: שאל [בן] דמה בן אחותו של רבי ישמעאל את רבי ישמעאל. כגון אני שלמדתי את התורה כולה, מהו שאלמוד חכמה יונית. קרא עלינו [יהושע א, ח] לא ימוש ספר התורה הזה וכו' והגית בו יומם ולילה. צא ובדוק איזו שעה [שאינו] [שאינה] לא מן היום ולא מן הלילה, ילמוד בה [חכמת] [חכמה] יונית, עכ"ל. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה. הצדיק הזה כי אם בתורת ה' חפצו. כמו שאמר לא

ימוש ספר התורה הזה וכו'. אמנם ובתורתו של יונית יהגה יומם ולילה. כלומר צא ובדוק איזה שעה שאינה לא יום ולא לילה וכו', כמו שאמר רבי ישמעאל, ובאותה שעה היה לומד תורת יונית וכו'. והרב פירש [בספר כסף נבחר] בריש דרוש ראשון פרשת בהעלותך [קלז ע"ג], שהכוונה (הוא) [היא], על דרך שהיה עושה זבולון ליששכר. וזהו שאמר כי אם בתורת ה' חפצו, כלומר שכיין שהתורת ה' חפצו, והוא מחזיק לומדי התורה, מעלה עליו הכתוב כאילו בתורתו של אותו העוסק בתורה יהגה יומם ולילה. כיון שהוא מהנה תלמיד חכם מנכסיו, וכל התורה שלומד התלמיד חכם נקראת על שמו וכו', ודוק.

ובזה אמר כאן באשת חיל. שהנה כל תכלית האדם שאינו יכול לעסוק בתורה, הוא מפני מזונותיו. והאשה הזאת היא בעלת מלאכה, והיא מחזיק[ה] לאישה שילמוד בתורה ושילך לבית המדרש. וזהו שאמר ראה שבחה, כי היא רואה שנכספה נפשו של בעלה לילך לבית המדרש, ומתיירא לילך מפני שאין לו מזון - ופיה פתחה ושלח[ת]ו לבית המדרש, (ביען) [ויען] שראתה כי נכספה וגם כלתה נפשו בחכמה, ומתיירא מלילך מכח דוחק המזונות. והיא - פיה פתחה ואמרה לו שילך לבית המדרש, והיא תהיה מזמנת פרנסתו ממעשה ידיה. ובהבטחתה הלך לבית המדרש ועסק בתורה. אותה התורה שעסק בה בשבילה שמחזיק[ה] ידו, נקראת על שמה. וזהו שאמר - ותורת חסד על לשונה. כלומר אותה התורה שעסק בעלה, מפני החסד שעשתה היא שהיא מחזיק[ה] ידו, נקראת על שמה. וכאילו היתה התורה על לשונה וכו', ודוק. וזהו שאמר לעיל [פסוק כג] - נודע בשערים בעלה, שנראה לכולם שהוא עשיר ואינו דחוק למזונות. יען - בשבתו עם זקני ארץ, והוא בא לבית המדרש וכו', ודוק.

[פסוק כז] צופיה הליכות ביתה ולחם עצלות לא תאכל וכו'. אפשר לומר שהאשה הזאת החמירה בעצמה כבית (שמאי) [הלל], שאמר[ו] [גיטין צ ע"א]: כי מצא בה ערות דבר [דברים כד, א], דאפילו הקדיחה תבשילו, דרראוי לגרשה. והאשה הזאת - צופיה ראתה הליכות ביתה. על דרך שאמרו חז"ל, [מגילה כח ע"ב]: הליכות עולם לו [חבקוק ג, ו], אל תקרי הליכות אלא הלכות. והאשה הזאת, ראתה חומר הליכות ביתה, דאפילו אם הקדיחה תבשילו, הוא דבר

ערוה וראויה לגרשה. ולכך - ולחם עצלות לא תאכל, כיון שראתה החומרה הזאת לדיני בעלה, ודוק.

[פסוק כח] קמו בניה ויאשרוה בעלה ויהללה וכו'. אפשר לזמר עם ענין רבי עקיבא [כתובות סג ע"א]: כי (ממאי) [מטיא] לגבי[ה], נפלה על אפא קא מנשקה ליה לכרעיה. הוּו קא (מכספו) [מדחפי] לה (תלמידיו) [שמעיה], אמר להו שבקוה שלי ושלכם שלה הוא, וכו'. והנה התלמידים נקראו בנים כידוע [ספרי ואתחנן ו ז, (פיסקא לד), סנהדרין יט ע"ב]. וזהו שאמר - קמו בניה דהיינו תלמידיה. דכיון דהיו תלמידיו של רבי עקיבא, אף נקראים תלמידיה - ויאשרוה, מסבת - בעלה ויהללה. דאמר שלי ושלכם שלה הוא ושבקוה. או רצה לומר, ויאשרוה - תלמידיה, לשון [תהלים מ, ג] כונן אשורי. כלומר דמדחפו לה על ידי אשורות שנתנו בגופה להשליכה. ומיד - בעלה ויהללה ואמר, שלי ושלכם שלה הוא וכו'.

או אפשר שאמרו בגמרא [בבא בתרא קי ע"ב]: רוב הבנים דומים לאחי האם. וזהו שאמר - קמו בניה ויאשרוה שיצאו צדיקים. ויאשרוה כולם באומרם שגם אחיה ובית אביה היו צדיקים גמורים, שהם לא הכירו. ומקימת בניה ידעו נמי שאחיה היו צדיקים, ואינה באה האשה הזאת ממשפחת הדיוטות. שעד השתא בעלה שהיה יודע באביה ובאחיה - ויהללה ולא היו מאמינים, כי לא ראו בעיניהם. ובשקמו בניה ויאשרוה וכו', ודוק.

[כט ל] וכנגד זה אמר רבות בנות עשו חיל ואת עלית על בולנה וכו'. כלומר - רבות בנות עשו עצמן שהיו בנות איש חיל ורב פעלים. ומי יודע אם היה אמת או לא. ולזה אמר - ואת עלית על בולנה. כי הראיה מקימת (קימת) [קימה] שיש בה הדור מבניך, ורוב בנים דומים לאחי האם. והאחים למדו מאביה, מעשה אבות יעשו בניהם. וזהו - ואת עלית את (לבדה) [לבדך], בלא ראיית בני משפח[ת] וכו', ודוק.

[פסוק ל] שקר חתן והבל היופי אשה יראת ה' היא תתהלל וכו'. הקשו כל המפרשים [עין יוסף שם - דף מה סע"ג]. והלא הכתוב [בראשית יב, כד,

טז. כט, יז] (מ"ש) [משבח] לשרה ורבקה ורחל שהיו יפות תואר. ואיך אמר שקר החן והכל היופי, ומאי אשה יראת ה' וכו'.^{טז}. ולעניותי אפשר לומר, דכאן רצה לשבחה גודל צדקתה. כי מחמת אהבתה בתורה ושילך בעלה לבית המדרש, כדי שלא יפתה לבבו של בעל[ה] בראות יופיה. עשתה היא בעצמה שקר החן והכל היופי, ומתגנה ולובשת בלויי סחכים. וכיון שראה כן בעלה, הבין אמצעתה וידע שהיא אשה יראת ה', ומיד בעלה הולך (ורוץ) [ורץ] לבית המדרש לעסוק בתורה. והיא תתהלל בפני החכמים, שמספר בשבחה בעלה ואומר אמצעתה להם, שמתגנה היא בידיה, כדי שיבא לבית המדרש. והחכמים תחנונים ידברו להשם יתברך - תנו לה מפרי ידיה וכו', ודוק.

נשלמה פרשת אשת חיל שבח לאל יתברך. וחידשתיה אני הצעיר הכותב,
יעקב בן לאדוני אבי יום טוב אלגאזי נר"ו. בשנת הת"מ בחודש אייר סדר
קדושים תהיו. וה' יראנו נפלאות מתורתו, אמן כן יהי רצון.

^{טז} עיין עוד מה שכתבו לבאר בזה באור החיים הקדוש (בראשית כט, יז), ובדרך פקודיך (מ"ע א אות כ).

